

ΕΣΤΙΑ

Παύλος
Π.
Στ.
ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

1878

[ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ]

ΤΙΜΑΤΑΙ ΦΡ. 6.—ΔΕΔΕΜ. ΦΡ. 8.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΑ
ΛΑΥΡΕΙΟΥ
ΑΥΣΩΝ ΑΡΙΘ.

ΑΘΗΝΗΣ

Γραφείον της 'Εστίας, 'Οδός Σαβίου, 6

1878

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος

Συνδρομή ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι ρρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ρρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκαστοῦ ἔτους καὶ εἶναι ἑκατομ.—Γραφεῖον τῆς Διοικήσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 4.

22 Ἰανουαρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ

Κοραῆς.

Πρὸς τὸν κύριον Νεόφυτον Βάμβαν,
εἰς Κέρκυραν.

Περιπόθητε φίλε,

Ἡ ἐπιστολή σου (β' Ἀπρ.) μ' ἐλύπησε πολὺ, χωρὶς νὰ μὲ ἀπελπίσῃ. Δίκαια φρονεῖς φρονῶν νὰ ἐκπληρώσῃς τὴν ὑποίαν ὑπεσχέθης πρὸς τοὺς ἀπὸ τοῦ δημογενεῖς ὠφείλειαν. Ἀλλὰ τὸ πρὸς ὀλίγους δικαίου δικαιότερον εἶναι τὸ πρὸς πολλούς, καὶ τούτου πάλιν τὸ πρὸς πλειοτέρους, καὶ πάντων δικαιοτάτον τὸ πρὸς πάντας. Συγχώρησέ με, φίλε, νὰ σοῦ ἀνευθυμίσω τί ἔλεγεν ὁ ἀείμνηστος διὰ τὴν φιλανθρωπίαν του μέγας Φενελῶν. «Προκρίνω τοῦ ἰδίου μου συμφέροντος τὸ εἰς τὴν οἰκογένειάν μου συμφέρον, καὶ τούτου τὸ εἰς τὴν πατρίδα μου συμφέρον, καὶ τούτου τελευταίου τὸ συμφέρον εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος: Je préfère ma famille à moi-même, ma patrie à ma famille, et le genre humain à ma patrie.

Ἄν ἡ ἐδῶ παρουσία σοῦ τοῦ Χίου ἀπέβλεπε μόνους τοὺς Χίους, δικαίως πάλιν ἔπρεπε νὰ προκρίθωσιν οἱ Χίοι τῶν Κερκυραίων, ὅχι μόνον ὡς πλειότεροι, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐτυχούτων ἐκείνων οὗτοι δυστυχεῖς, καὶ ὡς προσκαλοῦντές σε μὲ δάκρυα νὰ δράμῃς εἰς βοήθειαν τῶν σκορπισμένων Χίων μαιρακίων. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἀποβλέπει ὅλα τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας τὰ δίκαια ὑπερβαίνουν καὶ τῶν Κερκυραίων καὶ τῶν Χίων τὰ δίκαια.

Ἐξαντλημένος, φίλε, ἀπὸ σωματικούς καὶ ψυχικούς πόνους, οὐδὲ τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐδυνάμην νὰ σὲ γράψω, ἂν δὲ μ' ἐδυνάμωναν ἡ ἐλπίζομένη πανελληνίως ὠφέλεια, καὶ ἡ παρακλήσις τῶν σκορπισμένων συμπολιτῶν μας νὰ προσθέσω εἰς τὰς προσκλήσεις των καὶ τὴν ἰδικήν μου δευτέραν ταύτην πρόσκλησιν, λέγων ταῦτα πρὸς Ἕλληνας καὶ φιλέλληνας Κερκυραίους, εἶμαι βέβαιος, ὅτι δὲν θέλεις εὐρεῖν μεταξύ των χάνενα τόσον ἄδικον, ὥστε νὰ προκρίνῃ τοῦ γυνικοῦ συμφέροντος τὸ εἰς μόνην τὴν πατρίδα

του συμφέρον. Ἡ πρώτη καὶ μεγάλη των μήτηρ καὶ πατρίς εἶναι ἡ Ἑλλάς.

Ἀσπάζομαί σε καὶ παρακαλῶ νὰ μὲ παρηγορήσῃς τὸ γρηγορώτερον.

9 Μαΐου, 1830. Ἐκ Παρισίων.

Ὁ θερμὸς σου φίλος
ΚΟΡΑΗΣ.

Ο ΑΓΓΛΟΣ ΓΑΙΟΚΤΗΜΩΝ

[Ἐκ τῶν τοῦ F. Holtzendorf].

Συγγραμμὰ καὶ τίτλος· ἰδί αὐτ. 23.

IV

Αἱ Κυρίαὶ ἀπεσβόθησαν, μεταξύ δὲ τῶν Κυρίων, ὅσοι εἶχον ἀκόμη μείνη εἰς τὴν τράπεζαν, ἐκκαλοφύρονται φιάλκι τοῦ οἴνου Χένις, Ροσι-Ροσιό καὶ Βορδῶ. Ὁ Baker πλησιάζας, ἐλάλησέ μοι περὶ ἰδρυμάτων παραπλησίων ἐκείνων, ἕτινα ἐπεσκέψθημεν τὴν προῖαν. Ὁκτερε τὴν πρόληψιν, καθ' ἣν ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις ἀποτελεῖ τὸ πᾶν ἐν τῷ βίῳ. Ἡ πείρα μ' ἐδίδαξεν, ἔλεγεν, ὅτι καλὸν ἀγροτικὸν σχολεῖον ὄφειλε πάντοτε νὰ κατέχῃ δύο μέχρι πέντε ἀγρούς. Γέρον χωρικός ὄφειλε νὰ διορίζηται ἀείποτε ἐπιστάτης. Τετραετη παιδίαν ἀντὶ νὰ μένωσιν ἔργασιστα ἐν δωματίοις, ἠδύνατο ν' ἀσχολῶνται ἐν τοῖς ἀγροῖς, καὶ νὰ εὐρίσκωσιν ἐκείσε ἐργασίαν καταλληλοτάτην εἰς τὴν ἡλικίαν των, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ γέροντος, πρὸς ἃν οἱ γονεῖς ἤθελον πληρῶσθαι ὀλίγα σολῖα καθ' ἑβδομάδα, εὐχαριστημένοι ὅτι τὰ τέκνα αὐτῶν εἶχον ἀσχολίαν καὶ ἐτύγγανον τῆς πρᾶσκούσης ἐπιβλέψεως.

Ἐπερ ἑπταετῶν παιδίων οἱ γονεῖς ἤθελον πύσῃ νὰ πληρώνωσιν, ὀκταετῆς δὲ γενόμενος ὁ μαθητῆς, ἤθελε γίνῃ κύριος λορίδος γῆς, ἂν ἠδύνατο νὰ καλλιεργῇ ἐπὶ ἰδίᾳ ὠφελείᾳ, φέρων εἰς τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τὰ κέρδη. Τὰς ὥρας τῆς ἀσχολίας τῶν μικρῶν παιδίων ἤθελον ὀρίσει εἰς ἑπτὰ, τέσσαρας μὲν εἰς μελέτην, τρεῖς δὲ εἰς ἀγροτικὰς ἐργασίας· οὕτως οἱ παῖδες ἠδύνατο νὰ συνειθίσωσι νὰ ἐργάζωνται συνεχῶς, χωρὶς νὰ αἰσθανθῶσι τὴν κόπον. Δυνάμει νὰ τοὺς γυμνάσωμεν διηλεκτικῶς, χωρὶς νὰ τοὺς κοπιάζωμεν.

Ὁ οικοδοσπότης ἐξυκολούθει νὰ ἐκθέτῃ τὸ σύστημα αὐτοῦ, ὅπερ πρὸς τοὺς ἄλλους συνεπήγματο καὶ τὴν ὠφέλειαν, ὅτι οἱ παῖδες ἔμενον ἐπὶ μακρότερον χρόνον ἐν τοῖς σχολείοις, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ ἐπιβαρύνωνται οἱ γονεῖς. Τῶν πα-

ρισταμένον τις παρετήρησεν ότι τοιοῦτον σχέδιον ἤθελε νκαυγήσῃ ἕνεκα τῶν δυσκολιῶν τῆς ἐκτελέσεως.

Ἔναι μὲν ἀληθῶς δύσκολον, ἀπεκρίνατο ὁ οἰκοδεσπότης, ἀλλ' εἶναι ἐφικτόν! Πρὸ εἰκοσι δὺο ἐτῶν ἐγὼ αὐτὸς ἴδρυσά σκολαίον κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, καὶ ἤγαγον αὐτὸ εἰς ἀνθρώπιν κατὰστασιν. Ἦναγκάσθην ἑμῶς νὰ τὸ κλείσω, διότι μ' ἐγκατέλιπεν ὁ διδάσκαλος—πάντες δὲ οἱ δυνάμενοι νὰ τὸν ἀντικαταστήσωσι συνεφώνουν ὅτι δὲν ἤρμοζεν εἰς διδάσκαλον νὰ σκάπτῃ. Πάντες ἦσαν εὐγενέστεροι ἐμοῦ.

Τὴν σήμερον οἱ καθηγηταὶ κατέστησαν λογικώτεροι, ἀλλ' ἦδη εἰμὶ πολὺ γέρον, καὶ ὀφείλω νὰ ἐγκαταλίπω τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου μου εἰς νεωτέρους.

V

Τὴν ἐπιούσαν πρωΐαν, ἐπειδὴ ὁ καιρὸς ἦτο βροχερός, ἀνεβλήθη ἡ θήρα τῶν περδικῶν, ὁ δὲ οἰκοδεσπότης, ὅστις εἶχε διαφόρους ἀσκολίας εἰς τὴν πόλιν, προέτεινέ μοι νὰ ἐπισκεφθῶ μετ' αὐτοῦ τὰς φυλακὰς τοῦ Gloucester. Ἀπεδέχθην, καὶ μικρὸν ὕστερον, ἀνέβημεν ἐφ' ἀμάξῃς. Ὁ δρόμος, μολονότι μακρὸς, ἦτο ὡραῖος. Ἐκαστος πύργος, ἐκάστη κώμη, καὶ αὐτὰ τὰ παχύκορμα δένδρα πρὸ τῶν ὁπίων διηρχόμεθα, εἶχον τὴν ἱστορίαν των.—Ἀφικομένους εἰς Gloucester, ὑπεδέξατο ἡμᾶς ὁ διοικητὴς τῶν φυλακῶν ὡς ἂν εἶμεθα γνῶριμοὶ αὐτοῦ, συνώδευσε δ' ἡμᾶς περιερχομένους τὸ κατὰστημα. Ἦτο ἀληθῶς τοῦ κόπου ἀντάξιον νὰ διέλθῃ τις μερικὰς ὥρας εἰς τὸν τόπον τοῦτον. Ἦννεμήκοντα περίπου ἔτη παρήλθον ἀφ' ἧς ὁ Poberd κατὰ πρῶτον παρουσιάσθη εἰς Bedford, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ἀναμορφωτοῦ τῶν φυλακῶν. Δέκα ἔτη μετὰ ταῦτα, κατὰ τὸ 1783, ὁ Sir Γεώργιος Paul παρουσιάσθη εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Gloucester καὶ προέτεινε τὴν ἔγερσιν νέων φυλακῶν. Τοῦτο ἐπετράπη ὑπὸ τῆς βουλῆς, μετὰ παρέλευσιν δὲ ἐννέα ἐτῶν ἐδημοσιεύθη ἡ πρώτη ἐπίσημος ἐκθεσις περὶ τῆς προτύπου ταύτης φυλακῆς.

Τοσούτους δ' ὑπολήψεως ἀπήλαυεν αὐτὴ ἡ φυλακὴ, ὥστε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡ Ἀμερικὴ ἐπεμψεν Ἐπιτροπὴν, προσωρισμένην νὰ μελετήσῃ τὸ σύστημα, ὑπερκατόπιν καὶ ἐρήμοσε διὰ παντός, ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀμερικανικὸν σύστημα.

Ὁ Sir Γεώργιος Paul ἦτο ἐκ τῶν προκριτῶν ἐκείνων, οἵτινες ὑπεστήριζον τὸ μονήρας σύστημα, ὁ δὲ διευθυντὴς ἐδείξεν ἡμῖν τοὺς ἀρχαίους οἰκίσκους. Κατ' ἀρχὰς οἱ κατὰδικοὶ δὲν εἰργάζοντο· αὐτοὶ ἠδύναντο ν' ἀναγινώσκουσιν ἐπὶ τινὰς ὥρας καθ' ἐκάστην μόνον τὴν βίβλον. Ἦν ἄλλω οἰκίσκῳ ἐκρατοῦντο δικροῦσας τῆς ἡμέρας, καὶ ἐν ἄλλῳ κατὰ τὰς νύκτας. Ἐπετρέπετο αὐτοῖς καθ' ἐκάστην ὁ περίπατος, προ-

σινῶς δὲ ἐφέρετο πρὸς αὐτοὺς ἡ Διοίκησις. Κατὰ τὸ 1807 οἱ Ἀμερικανοὶ εἶχον ἤδη ἐπισκεφθῆ τὸ κατὰστημα, ἐν ᾧ ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἠσκολήθη περὶ τοιούτων ἰδρυμάτων μόνον τῷ 1834... Εὐαρέστως ἤκουε τις τοῦ Baker διηγουμένου ὅτι τῷ 1836, ἐν ᾧ διηθῆνε τὰς φυλακὰς Gloucester, ἔλαβεν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ Sir Ἰωάννου Ρουσσέλ, τότε γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας, περιέχουσαν τσεσαράκοντα εἰσακτέους κανονισμοὺς, καὶ ὅτι ἡ ἀπάντησις του ὑπῆρξεν ὅτι τριάκοντα πέντε ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἤδη ἐν ἐνεργείᾳ ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ Gloucester ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως ταύτης· ἐκεῖ ἔγνωσαν αὐτοὺς οἱ Ἀμερικανοί.

Μ' ὅλα ταῦτα, τοῦ χρόνου προϊόντος, ἐστάλησαν ἑκατοστούς κανονισμῶν, οἵτινες πάντες ἠκυρώθησαν μετ' οὐ πολὺ, οὕτω δὲ πλὴν μικρῶν ἐξαιρέσεων ἡ φυλακὴ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἀνέκαθεν ὑπὸ τοῦ Sir Γεωργίου Paul καθερωθῆν σύστημα.

Ἐπεσκέφθημεν τοὺς οἰκίσκους τῶν καταδικῶν, ἐρωτῶντες αὐτοὺς περὶ τοῦ λόγου τῆς καταδικῆς των.—Ἦνίοτε παρετηρήσαμεν μοναδικὴν ἀνισότητά ἐν ταῖς ποιναῖς, αἵτινες μοὶ ἐφάνησαν πως δυσανάλογοι πρὸς τὸ ἐγκλημα. Κλέπτῃς ἐξ ἐπαγγέλματος ὑπεξαιρέσας τρεῖς ἀγγλικὰς λίρας κατεδικάσθη εἰς ἐξάμηνον φυλάκισιν, ἐν ᾧ χειρῶνάς οἰκογενειάρχῃς ἔχων ἀσθενῆ σύζυγον καὶ ἀπειλούμενος νὰ ἐξωσθῇ τῆς οἰκίας ἐὰν δὲν ἐπλήρωνε τὸ ἐνοίκιον, ὡς ἐκ τούτου δ' ἐξ ἀπελπισίας κλέψας ἀπὸ τινος φίλου του δεκαπέντε σελλίνια, μετὸν σκοπὸν ν' ἀποδώσῃ αὐτὰ, κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν δέκα ὁκτὼ μηνῶν.

Ἀποτέλεσμα μακρὰς περὶ τούτου συζητήσεως μετὰξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ Baker ὑπῆρξεν, ὅτι αἱ κατὰδικαὶ ἐκεῖναι ἦσαν ὑπὲρ τὸ δέον ἀσθηταὶ συγκρινόμενοι πρὸς ἄλλας ἐπιβαλλομένας πάντοτε ὑπὸ ἐξ ἐπαγγέλματος δικαστῶν, οἵτινες κατὰ τὸν Baker, μὴ γινώσκοντες οὔτε τὸν ἀνθρώπον, οὔτε τὸν βίον, καὶ μάλιστα τὰ προηγούμενα τοῦ ἐγκλημάτιου, ἢ ἐκ τῶν βιβλίων καὶ τῶν μαρτυρικῶν ἐκθέσεων, ἐκρινον περὶ τοῦ κακοῦ οὐχὶ τοσοῦτον προσφυῶς, ὅσον οἱ ἄλλοι τῶν δικαστῶν ὅσοι ἐξελέγοντο μετὰξὺ τῶν κτηματιῶν τῆς Ἐπαρχίας. Οὗτοι ἐρχόμενοι εἰς στενήν συνάφειαν μετὰ πάσης τάξεως ἀνθρώπων, εἰσι πολλῶ μᾶλλον κατὰλληλοι νὰ κρίνωσι περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐνοχῆς τοῦ κατηγορουμένου. Μὴ νομίσης, φίλε μου, ὅτι ἡ ποινικὴ δικαιοσύνη μανθάνεται ἐν τοῖς βιβλίοις, ἢ ὑπολογίζεται ὡπως τὰ μαθηματικά. Ὁ δικαστὴς ἐφείλει νὰ αἰσθάνηται αὐτήν. Οἱ λοιποὶ ἡμεῖς, ἄνθρωποι πρακτικοί, αἰσθανόμεθα δύο τινὰ· τὸ μὲν, τὰ συμφέροντα ἡμῶν ζημιούμενα ἐκ τοῦ ἐγκλήματος, τὸ δὲ, τὴν ἠθικὴν τοῦ ἐγκλημάτιου ἀβυσσότητα. Ὁ ἡμέτερος ποινικὸς νόμος ἐρείδεται

ἀρα ἐπὶ θάσεων ἀλαυνάστων, ἐπὶ τοῦ οἴκτου δηλαδὴ τοῦ μὴ ἐπιβάλλοντος εἰς τὸν ἐγκληματιαν τὴν πρὸς ἐπανάρθωσιν αὐτοῦ ἀπαιτούμενην ποινήν, καὶ τοῦ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἀσφαλείας διαφέροντος.

Πόρισμα τῶν δύο τούτων θάσεων εἶναι κατ' ἀνάγκην ἡ διάσωσις τοῦ ἐγκληματιῆ δι' ἀκάμπτου ἀσθηρότητας καὶ ἐπιμόχθου ἐργασίας.

Ὁ Baker ὠμίλει τοσοῦτον περὶ τῶν μετὰ τῆς Ἀστυνομίας σχέσεων αὐτοῦ, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ παρατηρήσῃ αὐτῷ ὁπόση διαφορά ὑπῆρχε κατὰ τοῦτο μετὰξὺ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ τῶν ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ ἐπικρατούτων ἐθίμων, καθ' ὅσον τὰ Ἀστυνομικὰ ὄργανα, καίπερ παρ' ἡμῖν ἐκλεγόμενα μετὰξὺ τῶν λίαν ἀξιοσεβάστων προσώπων, οὐδέποτε συγχρωτίζονται μετὰ τῆς ἡμετέρας ἀριστοκρατίας.

Ἔναι φυσικόν, ἀπεκρίθη ὁ οἰκοδεσπότης· ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος, οἰσοδῆποτε καὶ ἂν ἦ, σπανίως διακρίνεται ἐπὶ μεγάλῃ μορφῶσει. Τὸ Ἀστυνομικὸν ὄργανον, κατατρίψαν ὀλόκληρον αὐτὸ τὸν βίον εἰς τὸ συλλαμβάνειν κλέπτας, εἶναι τοσοῦτον συνειθισμένον νὰ ὑποπτεύηται περὶ παντὸς πράγματος, ὥστε πάντα πως ὑποπτον ἐκλαμβάνει ὡς δεξιὸν κλέπτην. Παρ' ἡμῖν τοῦτο ἀπκρέσκει. Προτιμῶμεν νὰ πληρώνωμεν τὸν ὑπέρογκον μισθὸν πεντακοσίων λιρῶν κατ' ἔτος καὶ ποιούμεν ἐκλογὴν μετὰξὺ πεντήκοντα ἢ ἐξήκοντα διαγωνιζομένων, ἐν οἷς καὶ πλεῖστοι λοχαγοὶ ἢ συνταγματάρχαι ἐν ἀποστρατεία, εἴτε τοῦ στρατοῦ, εἴτε τοῦ ναυτικοῦ. Οἱ τελευταῖοι οὗτοί εἰσιν εἰθισμένοι εἰς τὴν πειθαρχίαν, ἔχουσι ἀρετὴν κρίσιν, καὶ πρὸ πάντων ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν.—Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι μικρὸν ἔχουσι γνῶσιν τοῦ ποινικοῦ δικαίου, ἀλλ' ἐκμανθάνουσι ταχέως τὸ τεχνικὸν μέρος, οὕτω δὲ εἰσι πάντοτε εἰς θέσιν νὰ σκέπτονται ἐπὶ τοῦ κυριωτέρου καὶ σπουδαιότερου ζητήματος, πῶς δηλαδὴ καθίσταται ἐφικτὴ τῶν ἐγκλημάτων ἐν γένει ἡ ἐλάττωσις. Τοῦναντίον ὅστις καθ' ἅπαντα αὐτοῦ τὸν βίον ἄλλο δὲν ἐπράξεν ἢ νὰ συλλαμβάνῃ κλέπτας, δὲν δύναται νὰ σκέπηται ἐπὶ τῶν γενικῶν αἰτιῶν, ἐξ ὧν γεννῶνται ἐν ταῖς κοινωνίαις τὰ ἐγκλήματα. Δὲν εἶναι τοῦτο ἀληθὲς; Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ λογίων δικαστῶν οἵτινες ἐφαρμόζουσιν ἐλαττωματικὸν τινα νόμον, κατ' ἀρχὰς μὲν παρὰ βούλησιν, βραδυτέρον δὲ μετὰ μεγίστης ἀδιαφορίας, ἀλλὰ δικαιολογούμενοι πάντοτε ὅτι δὲν προσήκει αὐτοῖς τὸ καθύστερον δημοσίᾳ ὡς ἐλαττωματικὸν νόμον ὄντως τοιοῦτον.

Ὁ τίμιος ἄνθρωπος ἡμῶς δικαιόδοται νὰ κατακρίνῃ δημοσίᾳ τὸν νόμον, ὁπόταν ἐκ τούτου ἀναγκάζεται νὰ διαφύγῃ ἀδικίαν. Τὸ ἀστυνομικὸν ὄργανον κατηγορεῖται οὐχὶ μόνον ἐν Γαλλία, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὡς θεωροῦν τοὺς κα-

κούργους δίκην ἄγρων. Ὡσπερ δὲ καθήκον τῶν τὰ τῆς θήρας ἐπιτετραμμένων εἶναι νὰ συγκεντρώνωσι κατὰ τὸ φθινόπωρον τοσοῦτους γασιανούς ὅσοι ἀπαιτοῦνται πρὸς τὸ κυνήγιον τοῦ κυρίου των, οὕτως τὸ Ἀστυνομικὸν ὄργανον θεωρεῖ ἑαυτὸ ὑπόχρεον νὰ προσαγάγῃ τῷ δικαστῇ μέγαν ἀριθμὸν ἐγκληματιῶν. Γεγονός τι ὅπερ ἐκ πείρας γινώσκω, ἴσως θέλει καταστήσῃ πρὸς ἡμᾶς εὐκρινεστέρην τὴν ἰδέαν μου.

Ὁ λόρδος Σ. . . , κτηματίας ἐν Ἰρλανδίᾳ, προσβληθεὶς ποτε ἐν τινὶ δάσει ὑπὸ δύο κλεπτῶν, ἀπέκρουσεν αὐτοὺς ἀνδρείως. Μικρὸν μετὰ ταῦτα ἀπήνησε τὸν δασοφύλακα, καὶ διηγήθη αὐτῷ τὸ συμβάν. Οὗτος ἐφάνη ἐκπλαγεὶς ὁπόταν εἶδε ζῶντα ἐνώπιόν του τὸν λόρδον Σ. . . , ψιθυρίζων δὲ εἶπεν ὅτι ἐγίνωσκε καλῶς τὴν κατὰ τοῦ λόρδου ἀπόπειραν, σκοπὸν δὲ εἶχε νὰ συλλάβῃ τοὺς δύο κακούργους μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ φόνου. Ἐρωτηθεὶς τότε παρὰ τοῦ λόρδου Σ. . . πῶς δὲν εἰδοποίησεν αὐτὸν περὶ τοῦ ἀπειλοῦντος αὐτὸν κινδύνου; «Μυλόρδε, ἀπεκρίθη, ἐὰν συνελάμβανον τοὺς δύο δολοφόνους μετὰ τὴν διάπραξιν τοῦ ἐγκλήματος, ἤθελον ἀνταμειφθῆ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως. Δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ παρεσύλαττον. Ἐὰν προειδοποιούην ἡμᾶς περὶ τοῦ κινδύνου, ἤθελον ζημιώσῃ ἑμαυτὸν, διότι τὴν εἰδοποίησιν ταύτην οἱ προϊστάμενοί μου δὲν ἤθελον ὑπολογίσει ὡς ζῆλον πρὸς τὸ ἔργον μου, οὕτω δὲ ἤθελον στέρηθῃ τῆς ἀμοιβῆς.»

Ἄλλ' ἱκανὰ ἤδη εἶπομεν περὶ Ἀστυνομίας, δυσάρεστον δ' εἶναι νὰ διελθῶμεν τοσοῦτον περὶ τοιούτων ἀντικειμένων κατὰ ταύτην τὴν τόσον ὡραίαν ἡμέραν.

VI

Εἶχον διέλθῃ τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης μετὰ τοῦ Baker ἐν τῇ γραφείῳ αὐτοῦ. Ἀηστὰί τινες ἐκ τῶν πέριξ εἶχον δικασθῆ καὶ καταδικασθῆ. Ὁ γαιοκτήμων ἠγάθη λέγων μοι· Κατ' εὐτυχίαν ἡμεῖς εἰμεθὰ πως λογικώτεροι τοῦ νόμου. Ἐκείνον δν ἄρτι ἐμέμφθη ὡς ἀποκόψαντα ἐξ ἀμελείας κράμβην ἐν τῇ κτήματι χωρικοῦ τινος, θὰ ἠδυνάμην νὰ τὸν καταδικάσω εἰς ἐξάμηνον φυλάκισιν κατὰ τὸν νόμον, καὶ ἐν ὑποτροπῇ εἰς φυλάκισιν ἐνὸς ἔτους. Ἐὰν τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἐκλεπτε πέντε σελλίνια, ἀπητοῦντο τοῦναντίον δύο δικασταὶ ὅπως τὸ δικάσωσι, καὶ ἐὰν ἀντὶ πέντε σελλινίων ἦσαν πέντε καὶ ἡμισυ, κατὰ τὸν νόμον παρεπέμπετο εἰς τὸ κακούργοδικεῖον. Ὑπάρχει ἐνταῦθα λογικότης; Ἄλλ' ἀρκούσι ταῦτα. Μεταδῶμεν εἰς Sirouid, ἐνθα σκοπεῖω νὰ προσφωνήσω τοὺς ἐργάτας. Δύνασθε ν' ἀκρασθῆτε τοῦ λόγου μου· εἶναι δὲ τοῦ κόπου ἀντάξιον νὰ ἴδῃτε τοὺς ἀγαθοὺς τούτους ἀνθρώπους ἐν τοῖς ἐργαστασίαις αὐτῶν. Ἠρώτησα τὸν γαιοκτήμονα περὶ τοῦ θέματος τῆς ὀμιλίας του. Πολλάκις παρῆστησα, εἶπέ μοι, εἰς τοὺς ἐργάτας τὰς ἐκ τῶν ἀπερ-

γίων προερχομένους αυτούς ζημίας. Ἐν παρομοίαις περιστάσεσιν, οὗτοι συνήθως πιεθύνουσιν εὐκολώτερον εἰς ἡμᾶς τοὺς γαιοκτήμονας, ἢ εἰς τοὺς καθιγητάς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας.

Σήμερον θέλω νὰ καταδείξω αὐτοῖς τὰς ἐλλείψεις τῆς περὶ τῶν πτωχῶν προνοίας. Ἀποτέλεσμα τῶν ἐλλείψεων τούτων εἶναι ἡ ληστεία, ἢ καθήκον ἐθεώρησα νὰ ἐξοντώσω. Ἀληθῶς εἶναι τοῦ κόπου ἀντάξιον νὰ πολεμηθῆς τοιαύτην ἐσθολὴν τριακονταχιλιάδες περίπου ἀλλήται περιέρχονται τὴν χώραν ἐπαιτούντας· μέρος αὐτῶν εἶναι τίμιοι ἄνθρωποι, ζητοῦντες ἐργασίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον οὗτοι εἰσι κλέπται καὶ φυγόπονοι.

Ἀφικόμενοι εἰς Σίρουδ, πολλῶν ὄλιγων ἀπέχον τοῦ Ἰεροσολοῦ, εὔρομεν τριακοσίους ἐργάτας περιμένοντας τὸν Baker. Ὁ Πρόεδρος αὐτῶν ὠδήγησεν ἡμᾶς εἰς τὸ βῆμα, ἐνθα πλεῖστοι ἐκ τῆς πόλεως καὶ τῶν πέριξ εἶχον ἤδη καταλάβῃ θέσιν.

Ὁ λόγος τοῦ Baker διήρκεσε δύο ὥρας καὶ ἐνθουσιωδῶς ἐχειροκροτήθη, μαλονότι ἐπραγματεύετο περὶ θέματος ἀείποτε ἀντιπαθητικοῦ πρὸς τοὺς ἐργάτας. Μετὰ τῆς μεγαλειότητος ἐπιμονῆς ἀπέδειξεν αὐτοῖς τὴν μεγίστην ἀνάγκην τοῦ νὰ οἰκονομηθῇ ὁ χειρῶναξ κατὰ τὰ εὐτυχῆ ἔτη, ὅπως δυνήθη νὰ διέλθῃ τὰ ἔτη τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ γήρατος.

Φυσικὸν ἦτο τὸ ἀξίωμα τοῦτο νὰ εὔρη ἀντίστασιν. Ἐργάτης ἠγέρθη ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης, καὶ ἀφ' οὗ ἐπειράθη ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ οἰκονομηθῆς τὰ χρήματα κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις, συνεπέρανε λέγων ὅτι εἰάν οἱ ἰδιακτῆται τῶν χειροτεχνικῶν καταστημάτων εἶχον χριστιανικώτερα αἰσθήματα, δὲν ἤθελον ὑπάρχειν τσοσάται ἀφορμὰ ὀλίψεων, καὶ ὅτι ὄντως αὐτῆς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ, πῶς οἱ πλούσιοι ἐδικαιούντο νὰ ἔχωσι τσοσάται, οἱ δὲ εὐποροὶ τόσον ὀλίγα. Κατ' αὐτὸν ὁ ἐργάτης ἀντὶ δώδεκα σελλινίων ἐβδομαδιαίου μισθοῦ ὠφελε νὰ ἀπολαμβάνῃ τοῦλάχιστον πέντε λίρας ἀνὰ ἐβδομάδα. Οὕτω δὲ ἤθελε ζῆσθαι χριστιανικῶς. Ἀσβεστος γέλωσ ὑπῆρξε τοῦ ἀντιπολιτευομένου ἢ ἀμοιβῆ. Ἡ συζήτησις ἐπανελήθη, κατεπραυνθῆ, καὶ ἀπέληξεν ἀξιοπροσπῶς, ὅπῃ οὗτος ὁ Baker διηγῆθη διάφορα παραδείγματα οἰκονομίας, ἕτινα ἐκ πείρας ἐγίνωσκε, καὶ ἀπέδειξεν ὅτι τὰ καταστήματα τοῦ Κράτους ἦσαν ἀνεπαρκῆ ὅπως προνοήσωσι περὶ τῶν πτωχῶν, καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο ἦτο ἀνάγκη νὰ ἰδρυθῆ δι' ἰδιωτικῶν συνδρομῶν ταμεῖον πρὸς περιθάλψιν τῶν γερόντων ἢ ἀσθενῶν ἐργατῶν· ὅτι δέον νὰ ἐνισχύηται ἡ οἰκονομία, προτιμωμένου πάντοτε τοῦ χειρῶνακτος τοῦ παρεχόντος δείγματα οἰκονομίας, ὅτι ἡ οἰκονομία οὐδαμῶς ὠφελε νὰ παραμεληθῆ ἐπὶ τσοσούτων ὥστε ὁ ἐργάτης ἀμφιβάλων ἐὰν ἠδύνατο νὰ οἰκονομηθῇ ἀρκούντως, νὰ μὴν οἰκονομηθῇ παντελῶς.

VII

Ἐπανακάμπτων ἐφ' ἀμάξης ἐκ Σίρουδ, κρότησα τὸν γαιοκτήμονα ἐάν μοι ἐπέτρεπε νὰ τῷ ἀπευθύνω μικρὰς τινὰς ἐρωτήσεις. Ἦμην πολὺ περιέργως νὰ μάθω πῶς ἀνετράφη οὗτος, ἐφαίνετό μοι δὲ ἀναγκαῖον νὰ μάθω τὴν νεότητά αὐτοῦ, ὅπως ἐξηγήσω τὴν μεγάλην δραστηριότητα, ἣν ἐδείκνυεν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου καλοῦ.

Πῶς ἀνετράφη; εἶπέ μοι. Ἐν ὅσῳ ἔμενον παρὰ τῷ ἐμῷ πατρὶ, προὔτιμων πάσης ἄλλης συντροφίας τὴν τῶν Θεραπευτικῶν κυνῶν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐρισκόμεν ἔν ταις ἀμαξοστασίαις. Δὲν νομίζετε διδασκτικὸν τὸ μένειν μετὰ κυνῶν καὶ τὸ βλέπειν τοὺς ἵππους ἐκγυμναζομένους; Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι πολλὰ ἐκ τούτων ἐξέμαθον ἄτινα ἐφήρμοσα μετὰ ταῦτα εἰς νεαρούς ἐγκληματίας. Σκοπὸς τοῦ πατρὸς μου δὲν ἦτο νὰ με καταστήσῃ νέον δυνάμενον νὰ λαμβάνω μετὰ χάριτος κῦπελλον τέχου ἐν ταῖς αἰθούσαις.

Ὁ πατήρ μου, ὁσάκις συνήδευον αὐτόν, ἐφιππος ἢ πεζὸς, κατὰ τὰς ἐκδρομὰς του ἢ εἰς τὰ κυνήγια, μοι ὠμίλει πάντοτε περὶ τοῦ καλητέρου τρόπου ἵνα ἐλαττώσωμεν τοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐπαιτούντας ἀλήτας, Θεραπεύωμεν τοὺς παράφρονας, καὶ προσφορώτερον φερόμεθα πρὸς τοὺς ἐγκληματίας. Ἀφ' οὗ διήλθον τοιουτοτρόπως τῆς ἐμῆς νεότητος τὰ ἔτη, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ συνειθίσω εἰς τὸν ἀργὸν καὶ ἐκτεθηλωμένον βίον τῶν κομφῶν νεανιῶν; Δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ νεότης μανθάνει τὰ πάντα ἐν τῇ τραπέζῃ. Βίς μὲν τὰς σπουδὰς ἀνεπτυξά μετριότητα νοός· οἱ συσπουδασταὶ μοι μ' ἐνόμιζον καλὸν ζῶον, ὀλίγον ἐννοοῦν τὴν γραμματικὴν· ἀλλ' οὔτε ὡς κυνηγὸς διεκρίθη, οὔτε ὡς καλὸς γεωργός. Ὅμιλῶν ποτε περὶ τῆς Ἀγγλικανῆς ἐκκλησίας, μοι ἐλέγετε ὅτι ἐδυσκολεύεσθε νὰ πιστεύσητε εἰς τὰ δόγματα τῆς Θεολογίας. Πολὺ καλὰ, ἐγὼ πιστεύω ἀδιστακτικῶς εἰς ὅλα τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας μας. Ἀλλ' ὑπὲρ πάντα ταῦτα, πιστεύω εἰς τὸ δόγμα ὅπερ μοι ὑπαγορεύει ἡ ἐμὴ συνείδησις, εἰς τὴν παρουσίαν δηλονότι καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ. Ὁ Θεὸς βλέπει καὶ γινώσκει τὰ πάντα, διοικεῖ τὰ πάντα, καὶ θαυματουργεῖ κατ' ἐμάς.

Πῶς ἤθελον δυνήθῃ νὰ ἐργασθῶ ἄνευ τῆς πίστεως ταύτης; Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἡ ὄργανον εἰς τὰς χεῖράς του. Μὴ νομίζετε ὅτι αὕτη ἐστὶ ἐκ μέρους μου μετριοφροσύνη, τούναντίον εἶναι μεγίστη ἀλαζονεία. Πάν ἔτι καλὸν ἐπραξίκα, προέκυψεν ἐκ τινος ἐξωτερικῆς ὠθήσεως.

Ὁ γαιοκτήμων προέφερε τὰς λέξεις ταῦτα; μετ' ἐπισημότητος, ἦτις ἀπετέλει παράδοξον ἀντίθεσιν πρὸς τὴν συνήθη αὐτοῦ διάθεσιν.

Τὸ κατ' ἐμὲ καταλήθη ὑπὸ Θεραπευτικοῦ σεβασμοῦ, καὶ ἐσιώπησα ἐπὶ μακρὸν περιμένον ἕως οὗ οὗτος δώσῃ νέαν τρυπὴν εἰς τὴν συνδιάλεξιν ἡμῶν.

Οὐδέποτε, ὑπέλαθε μετὰ τινὰ χρόνον, ἀπέδωκα σημασίαν εἰς τὰ Θεραπευτικὰ δόγματα προκειμένου καλοῦ ἔργου, ἢ δὲ πρὸς τὴν Ἀγγλικανὴν ἐκκλησίαν σχέσις μου οὐδέποτε μ' ἐμπόδισε τοῦ νὰ συνεργασθῶ μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Manning, οὐδὲ μετὰ τῆς κυρίας Μαρίας Carpenter, ἦτις ἀνήκει εἰς τὴν ἐνωτικὴν ἐκκλησίαν.

Τὸν αὐτὸν κανόνα ἐτήρησα καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Προσβολὴ γενομένη εἰς τὴν Ἀντιπολίτευσιν ἔνεκα κομματικῶν αἰτίων, ὑπῆρξέ μοι ἀείποτε μᾶλλον ἐπαχθὴς ἢ ἐὰν ἐγένετο πρὸς ἐμὲ αὐτόν. Ἀλλ' ἀρκούντως ὠμίλησαμεν περὶ τούτου. Διὰ τί ἄρα γε μοι ἐζητήσατε τὰς περὶ τῆς ἀνατροφῆς μου πληροφορίας ταύτας;

Τῷ ἀπεκρίθην ὅτι ἐν Γερμανίᾳ ὅμοιον εἶδος γαιοκτήμονος δὲν ὑπῆρχε, καὶ ὅτι ἐσκόπουν τοῦ χρόνου προϊόντος νὰ δημοσιεύσω εἰδήσεις τινὰς περὶ αὐτοῦ καὶ τῶν ἔργων του, ἀλλ' ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπεφάσισα ν' ἀναβάλω, περιμένων μέχρις οὗ κάλαμος ἀνώτερος τοῦ ἰδικοῦ μου καταστήσῃ αὐτὸν ἥρωα ἱστορικοπολιτικοῦ μυθιστορήματος.

Ἀλλὰ περὶ τούτου ὁ Baker δὲν ἤθελε ν' ἀκούῃ, λέγων ὅτι τὰ μυθιστορήματα μόνον αἱ γυναῖκες ἀνεγίνωσκον, καὶ ὅτι οὐδὲν ἠδύνατο νὰ μανθάνωσιν ἐξ αὐτῶν. Μετὰ τινὰς στιγμὰς μοι εἶπε· Γράψετε, ἴσως ἀποβῆ ὠφέλιμον εἰς τὴν νεολαίαν πάσης χώρας, ἐὰν μεταβιβασθῆ αὕτη πρότυπον τῆ γαιοκτήμονος, κατ' ὅσον πολλοὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἡπείρῳ βιούντων φρονοῦσιν ὅτι μετ' οὐ πολὺ καὶ ἡμεῖς οἱ γαιοκτήμονες ἐσομεθα μεταξὺ τῶν ἀρχαίων καὶ παρελθόντων πραγμάτων. Ἀλλ' ὀμιλῶν περὶ ἐμοῦ ἐθυμώθητε καὶ πασῶν τῶν ἔξῃ μου ἐκείνων, ἃς οἱ λόγοι ὑμῶν συμπολίται συνήθως ἀποκαλοῦσιν ἐλαττώματα, καὶ μὴ λησμονήσατε ὅτι ἄνευ τῆς θήρας τῆς ἀλώπεκος, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ γαιοκτήμων. Μὴ λησμονήσατε τοὺς κύνας μου, τοὺς ἵππους μου. Ἐὰν εἶχον νεκρὰ τέκνα, ἤθελον παράσχῃ ὑμῖν πρὶν ἢ ἀναχωρήσατε θέαμα πυγμαχίας.

Τῷ εἶπον ὅτι ἐσεβόμην τὴν ταχύτητα καὶ τὴν δύναμιν τῆς πυγμῆς, ὁσάκις ἐφαρμόζετο αὕτη κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, ὅσον καὶ πᾶσαν ἄλλην γυμναστικὴν ἐντέλειαν.

Πιθανῶς τοῦ χρόνου προϊόντος ν' ἀποβῆ ἀναγκαία ἡ ἀσκησις τῆς νεολαίας εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ μάχεσθαι. Τοῦτο δὲ τόσῳ μᾶλλον, ὅσα τὴν σήμερον δὲν συνειθίζομεν πλέον νὰ ἐξεργώμεθα ἔνοπλοι.

Ὁ φαυλόβιος γινώσκει καλῶς ὅτι ὁ τίμιος ἄνθρωπος τὸν ἀποφύγει πάντοτε φοβούμενος τὴν μετ' αὐτοῦ συναίεσιν, καὶ προσβαλλόμενος δὲ ὑπ' αὐτοῦ κρίνει ἀνάξιον νὰ κατέλθῃ εἰς ἀγῶνα.

Οὕτω συχνάκις βλέπομεν, ὅτε κακοήθεις τις

προσβάλλει ἀποτόμως γυναῖκα, πάντας τοὺς παρστώτας νὰ γίνωνται ἄφροντοι ἐκ τῆς ὁδοῦ, ὅπως μὴ παρστώσι μάρτυρες γρονθοκοπημάτων ἢ τραυμάτων. Ὅχι διότι στεροῦνται τοῦ θάρρους ὅπως συγγροῦσθῶσι πρὸς τοὺς Κυρίους τούτους, ἀλλὰ διότι θεωροῦσι ταπεινὸν τὸ νὰ ἐρίζωσι πρὸς αὐτούς. Ἐν ᾧ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου πάντες οἱ εὐποροῦντές εἰσι γεγυμνασμένοι εἰς τὴν πυγμὴν, γρόνθος τις, ἐπιτυχῶς δοθεὶς, πολὺ λάκις ἀναπληροῖ τοὺς ἀστυνομικοὺς κλητήρας.

Ὁ Baker ἐξέλαθε τοὺς λόγους τούτους, λεχθόντας οἰοῦντι ἐν ἀστεϊότητι, ἐπὶ τὸ σοβαρότερον, καὶ μετὰ μεγάλης ζωηρότητος εἶπε·

«Μὴ νομίζετε ὅτι τὰ ἡμέτερα Ἀστυνομικὰ ὄργανα ἤθελον ἔχειν τσοσούτων θάρρους ὅσον ἀποδεικνύουσι καθημερινῶς, ἐὰν δὲν ἦσαν βέβαια ὅτι ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ εὐρήσουσιν ἐφεδρείαν Κυρίων, τὴν συνδρομὴν τῶν ὁποίων δύνανται νὰ προσδοκῶσι. Νομίζετε ὅτι αἱ ἡμέτεραι Κυρίαι ἤθελον δυνήθῃ μετὰ τσοσούτης ἀσφαλείας νὰ περιέρχωνται τὰς ὁδοὺς τοῦ Λονδίνου, ἐὰν ἐν στιγμῇ στενοχωρίας δὲν εἴρισκον διαθέσιμον τὸν βραχίονα οἰουδήποτε τιμίου ἀνθρώπου, εἴτε ξένου, ἢ καὶ ἀγνώστου; Τὸ κατ' ἐμὲ εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι δὲν ἤθελον τσοσούτων ἐπασχοληθῆ περὶ ληστῶν καὶ κλεπτῶν, ἐὰν ἀπὸ τῆς μικρᾶς ἡλικίας μου δὲν ἐμάνθανον νὰ υπερασπίσω τὸν ἑαυτὸν μου.

Ἡ ἡμετέρα γνώμη ἐπὶ τῆς ταχύτητος τῆς πυγμῆς μὲ καθησυχάζει δλοσχερῶς· ἤδη γινώσκω ὅτι δὲν θέλετε με εἰκόνησθαι φέροντα λευκὸν λαϊμοδέτην καὶ ποτήριον ὕδατος μετὰ ζαχαρέως, ὡς ἀπόστολον τῆς εἰρήνης. Ἦδὲν εἶπον ὅτι τὸ καθαρὸν ὕδωρ ἄνευ βραχίως δὲν μοι ἀρέσκει.

Ἡ ἐπιθυμία μου εἶναι νὰ ἐπιτύχητε τὴν εἰκονογραφίαν μου, οὐχὶ βεβαίως χάριν ἐμοῦ, ὀλίγην δίδω εἰς τοῦτο σημασίαν, οὐδὲ χάριν ὑμῶν, διότι ἐκ τούτου οὐδ' ἐπαίνων θέλετε ἀπολαύσῃ, οὐδὲ μομφῆς, ἕτε ἀνεπίπτου ὀσῆς τῆς πρὸς τὸ πρωτότυπον παραβολῆς. Ἀλλ' ἐὰν κατορθώσητε νὰ περιγράψητε ἄνευ ὑπερβολῆς ἐκεῖνο ὅπερ δὲν εἶναι ἀποκλειστικὴ ἰδιοκτησία μου, ἀλλ' οἰοῦναι καταπίστευμα ὑπὲρ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ γαιοκτημόνων, τὸ ἔργον ὑμῶν ἀποβήσεται λίαν ὠφέλιμον. Δυνατὸν ν' ἀποβῆ ὠφελιμώτατον εἰς τοὺς νέους τῶν εὐπόρων τάξεων, οἵτινες μὴ ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται ὅπως ζήσωσιν, ἠδύναντο νὰ πεισθῶσι νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν ἐπαγωγότεραν τῶν ἐργασιῶν, τούτεστι τὴν ἐπὶ καλῶ τοῦ πλεῖστον ἐργασίαν. Ἐὰν προσβλέψω ὀπισθεν ἐμοῦ, μετὰ θαυμασμοῦ παρατηρῶ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ἐπιχειρήσεων, ἃς δὲν ἀνεκάλυφα βεβαίως ἐγὼ, ἀλλ' οὐχ ἤττον ἀπέβησαν πολὺ ὠφέλιμοι εἰς τὸν πρακτικὸν βίον. Πολλοὶ λέγουσιν ὁ Θεὸς βοηθεῖ τὸν βοηθούντα ἑαυτόν. Ἀλλ' ἐγὼ νομίζω ὅτι ἐπιτυχέστερον ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὁ Θεὸς θέλει βοηθήσῃ ἐκείνους, ὅσοι πάν-

τοτε και μετ' επιμονής προσπαθοῦσι νὰ βοηθῶσι τοὺς ἄλλους· τοῦτο δὲ, οὐχὶ ἵνα δοξασθῶσιν ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ μόνῳ σκοπῷ νὰ εὐεργετήσωσι τὸν πλησίον.

VIII

Ἐν τούτοις παρήλθεν ἑβδομάς, ἑβδομάς βίου εὐτυχῶς καὶ πλήρους διδασμάτων. Ἐπλησίαζεν ἡ ἡμέρα τῆς ἀναχωρήσεως. Τὴν τελευταίαν ἑσπέραν ἐν τῷ συνδιελεγμένῳ ἢ οἰκοδόμοινα μοι εἶπε· Δέον τὸ ἐπιὸν ἔτος νὰ ἐπανεέλθῃτε, διότι ἡ Hardwick Court δὲν παρέχει τελείαν εἰκόνα τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξοχικοῦ βίου. Ἐγὼ δὲν ἔχω θυγατέρας, ὑμεῖς δὲ ἐν ἐπιθυμείτε νὰ γνωρίσητε ὅ,τι σπουδαιότερον παρ' ἡμῖν, δέον νὰ γνωρίσητε τὰ κοράσια. Εὐχάριστον εἶναι νὰ βλέπη τις πῶς κ' ἐκεῖνα λαμβάνουσι μέρος εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας. Οὐκ ὀλίγα ἐξ αὐτῶν διδάσκουσι μετὰ μεγάλου ζήλου τὴν Κυριακὴν ἐν τοῖς σχολαῖσι, ἐπισκέπτονται τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς πτωχοὺς, διευθύνουσι τὸν χορὸν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ παίζουσι τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον. Γινώσκουσι δὲ ὅτι ἡ κοινωνία ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν ἄλλο τι, ἢ τὸ παίζειν καλῶς τὸ κλειδοκίμβalon.

Τῇ ἀπεκρίθην ὅτι ἐξ ὅσων βλέπει τις δὲν δύναται νὰ μορφώσῃ πλήρη ἰδέαν περὶ τῶν πραγμάτων. Ἡ γυνὴ καταδείκνυται ὅποια τις ὑπῆρξε κατὰ τὴν νεανικὴν αὐτῆς ἡλικίαν, τιαυτῆς δ' αὐτῆς οὔσης, δυνατὸν νὰ προῖδῃ τις ὅποια ἔσεται ποτε, ἐὰν ὁ γάμος θεωρηθῇ τι ἀνώτερον τυχεροῦ παιγνιδίου.

Τὴν ἠρώτησα ἐὰν δὲν ἐλυπεῖτο συλλογιζομένη ὅτι ἐκ τῶν δύο αὐτῆς υἱῶν ὁ εἰς ἤθελε γίνῃ ποτὲ κύριος τοῦ ὠραίου ἐκεῖνου κτήματος, ἐν ᾧ ὁ ἄλλος ἤθελε μείνῃ, ἂν μὴ κατὰ πάντα ἄπορος, τοῦλάχιστον ὀλιγώτερον πλούσιος. Μοι ἀπεκρίθη ὅτι ἐξ ἴσου ἠγάπα τὰ τέκνα τῆς, ἀλλ' ὅτι ἔθος τοσοῦτων αἰῶνων εἶχεν ἤδη συνειθίσῃ τὰς Ἀγγλίδας μητέρας νὰ θεωρῶσι τὴν ἀνισότητά ταύτην τῆς τύχης ἱστορικὴν ἀνάγκην. Ἐν ταῖς πόλεσι δύνανται νὰ διαιρῶσι τὰς πατρικὰς περιουσίας ὅπως θέλωσιν, ἀλλ' ἡ κτηματικὴ περιουσία δέον νὰ μεταβιβάσῃται ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν. Τὸ ζήτημα τοῦτο οὐδαμῶς θεωρῶ κομματικόν, ἀλλὰ ζήτημα ὑπάρξεως τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους.

Ἦτο ἀργά. Ἐπειδὴ ἐσκόπουν ν' ἀναχωρήσω τὴν πρῶταν τῆς ἐπιούσης, τὴν ἀπεχαιρέτισα. Ὁ γαιοκτήμων δὲν ἠγάπα τοὺς ἀσπασμοὺς, οἵτινες συνήθως συνοδεύουσι τὰς ἀναχωρήσεις ἐν τοῖς σιδηροδρομικοῖς σταθμοῖς τῆς Δύσεως. Ὅτε δὲ τὴν πρῶταν τῆς ἐπιούσης μ' ἐπερίμενε ἡ ἄμαξα, ἐκεῖνος εἶχεν ἤδη ἐξέλθῃ. Μοι εἶχε σφιγξῆ τὴν χεῖρα τὴν ἑσπέραν τῆς παρελθούσης ἡμέρας.

Φίλος μου δικηγόρος τοῦ Λονδίνου μὲ συνώδευσεν εἰς τὴν ἄμαξαν λέγων· Γινώσκω καὶ χω-

ρὶς νὰ μοι τὸ εἶπητε, ὅτι ἡ Hardwick Court σὰς ἀρέσκει. Καὶ τὸ ἐναντίον δὲ ἐν μοι ἐλέγετε, δὲν ἤθελον τὸ πιστεύω. Ἀλλὰ τί φρονεῖτε περὶ τῆς τάξεως ταύτης τῶν παρ' ἡμῖν γαιοκτημόνων; Δὲν νομίζετε ὅτι μέλλει νὰ ἐκλείψῃ; ἢ πιστεύετε εἰς τὴν καὶ ἐπὶ τὸ μέλλον ὑπαρξὴν αὐτῆς;

Ἐὰν ἐκάστη ἐπαρχία τῆς Ἀγγλίας, ἀπεκρίθην, εἶχε τρεῖς ἄνδρας οἷους ὁ κ. Baker, ἤθελον φθονήσῃ μᾶλλον ἕνεκα τούτου τὴν χώραν σας, ἢ ἕνεκεν ὅλων τῶν ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν, ἅτινα ὑπάρχουν ἐπισσεωρευμένα εἰς τὴν ἐν Λονδίῳ Τράπεζαν.

IX

Δύο καὶ ἐπέκεινα ἔτη εἶχον παρελθῆ, ἀφ' ἧς μετέβην εἰς Hardwick Court, ὅτε τὸ ὑπὲρ τῶν σωφρονιστικῶν Καταστημάτων κοινὸν ἐνδιαφέρον μὲ συνήθου ἐκ νέου μετὰ τοῦ Baker. Ἐν ἔτει 1872 ὁ Δόκτωρ Wilson, γραμματεὺς τῆς μεγάλης ἐν Ἀμερικῇ ὑπὲρ τῶν φυλακῶν Ἐταιρίας, ἐπέτυχε νὰ πέμψωσι τὰ Κύριον καὶ κράτη ἀντιπροσώπων εἰς τὴν συνέδρον ταύτην.

Τῇ 3 Ἰουλίου 1872 ἤρχισαν αἱ συζητήσεις μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν ἐπικρατειῶν. Τὸν γαιοκτήμονα παρηκολούθει μακρὰ σειρά σπουδαιωτάτων ἀποτελεσμάτων. Ἡ ἐπαγρύπνησις τῆς Ἀστυνομίας, ὑπὲρ ἧς αὐτὸς μόνος ἐπὶ μακρὸν ἠγωνίσθη, προήχθη παρὰ τῆς Βουλῆς εἰς Ἀγγλικὸν νόμον. Ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν προνοίᾳ, βελτιώσις εἶχεν ἐπέλθῃ χάρις εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Baker προκληθέντας ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῆς Κυβερνήσεως συνεταιρισμοῦς, ἢ ἀλητεῖα εἶχεν ἐλαττωθῆ, μειώσις δὲ ὠσαύτως παρετηρεῖτο εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν ταῖς ἐπανορθωτικαῖς οἰκίαις κρατουμένων νεαρῶν ἐγκληματιῶν. Ἐκ πασῶν τῶν κατακλήσεων τούτων τῶν γενομένων ἐν διαστήματι τριάκοντα ἐτῶν, ἐπ' ἀγαθῷ τῶν τε κρατουμένων καὶ τῶν ἐλευθερωθέντων, ὡς καὶ τῶν παντὸς εἶδους ἄλλων, ὀλίγα περιήλθον εἰς γνῶσιν τῶν ἐν τῷ Συνόδῳ ξένων ἀντιπροσώπων. Ὁ Baker παρίστατο χωρὶς νὰ λαμβάνῃ θέσιν ἐν ταῖς πρώταις σειραῖς, ἀλλ' ἀκούμενος μόνον νὰ λέγῃ, καλῶς! καλῶς! Οὐδέποτε ἐδέχετο τὰ συγχαρητήρια τῶν ὀλίγων ξένων, ἔσοι ἐγνώριζον τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ δὲν ἦτο παρ' αὐτῷ κκεῖνός ἐνοουμένη μετριοφροσύνη. Μίαν μόνην ἀξίαν ἀνεγνώριζεν ἐκαῖνος ἐν ἑαυτῷ. Κατέμω, δόξα τῷ Θεῷ, ἔλεγε, τὴν ὑπομονὴν ἐκείνην ἣτις παρὰ ταῖς γυναῖξιν συνήθως ἀποκαλεῖται ἀγγλική, ἐγὼ ὅμως δύναμαι νὰ ὀνομάσω ὄνειον, διότι οὐδεμίαν ἔχω εὐφυῖαν. Μὲ αὐτὴν δὲ τὴν ὄνειον ὑπομονὴν κατάρθωσα νὰ δημιουργήσω ἔργον ἀξίον ἀπομιμήσεως.

Κατάρθωσα νὰ με ἀκούσωσιν ὁμιλοῦντα περὶ κλεπτῶν, ἀλητῶν, πεφυλακισμένων καὶ πτωχῶν, ὧν οὐδεὶς εὐχαρίστως ἀκούει μνημονευ-

μένων. Οὐδὲ στιγμὴν εἰρήνης ἐπέτρεψε εἰς τοὺς ἀδιαφόρους. Διὰ τῶν τριάκοντα μεγάλων τῆς πρωτευούσης ἐφημερίδων κατάρθωσα νὰ δημοσιευθῶσι διακόσιαι πενήκοντα μικραὶ πραγματεῖαι μου. Μόνον μετὰ δεκαεξαεταῖς ἀγῶνας κατάρθωσα νὰ συγροτηθῶσι συνελύσεις, ἀντικείμενον ἔχουσαι τὴν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν πρόνοιαν, ἣτις ἐγκαταλειφθεῖσαι εἰς τὴν τοπικὴν διοίκησιν, μεγίστην εἶχεν ἀνάγκην διευθύνσεως.

Τὴν ἀξίαν δὲ ὅλων τούτων τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ ἀπέδιδεν εἰς τὴν ὄνειον αὐτοῦ ὑπομονὴν, ὡς ἐχαρακτήριζεν αὐτήν.

Ὁ γαιοκτήμων δὲ αὐτῆς τῆς ὄνειου ὑπομονῆς εἶχε καταστῆ τέλειος ἐν τῇ πρωτευούσῃ ξεναγός. Εἶχε τι νέον πάντοτε νὰ ἐπιδείξῃ ἡμῖν, ὑπὸς συμπληρώσῃ τὰ μετὰ τῶν συνδριάσεων τοῦ Συμβουλίου μικρὰ διαλείμματα. Ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ ὁ πρωτότοκος υἱὸς του τὸν εἶχον συνοδεύσῃ εἰς Λονδίον, καὶ συμεμρίζοντο μετ' αὐτοῦ τὰς τε μικρὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἐνοχλήσεις τῆς Συνελύσεως.

Ὅτε ἐπλησίαζε τὸ τέλος συνόδου τὸν Baker εἰς τὸν πρίπτον αὐτοῦ, καὶ τὸν ἠρώτησα τί ἐφρόναι περὶ τῆς συνόδου. Ὅτι ἀνέλαβε θαυμασίαν ἐπιχείρησιν! μοι ἔλεγε. Ἡ ἐλάττωσις τῶν πειρασμῶν, ἐφ' ὧν καθημερινῶς παρακαλοῦμεν τὸν Κύριον νὰ κρατῇ ἡμᾶς ἀπομεικροσμένους, ἐλάττωσις τῶν πειρασμῶν, εἰς ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον! Σκέπτεται ποτε ἡ κοινωνία ποσάκις αὐτὴ αὐτὴ παρέσχεν ἀφορμὴν πειρασμοῦ πρὸς τοὺς πρὸ τοῦ δικαστηρίου ἀγομένους;

Κατ' ἐμὲ ὅτι ὡς πρῶτον ἔργον ἔπρεπε ν' ἀποφασίσωμεν, ἥτοι τί πρέπει νὰ κάμῃ ἡ κοινωνία τὰ διεφθαρμένα ταῦτα σκιεῖα τῆς πρὸ καὶ μετὰ τὴν φυλάκισιν. Ἀπέναντι τούτου πᾶν ὅ,τι γίνεται διαρκούσης τῆς φυλακίσεως εἶναι δευτερεύον.

Πολλάκις συλλογίζομαι ὅτι ἡδυνάμεθα ν' ἀνακαλύψωμεν τι τελειότερον τῶν φυλακῶν. Ἐξηγοῦμαι ἀπλούστερον, ἀψηφόμενος ὕμιν τὸ εἶδος ἀνέκδοτον·

Ὁ Ναύαρχος Yolverton εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ νέον ἀξίωματικὸν εὐφυέστατον, καὶ ἀγαπῶντα τὸ ἐπάγγελμά του. Ὁ νέος αὐτός εἶχεν ἐνώπιον αὐτοῦ λαμπρὸν μέλλον. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως αὐτοῦ ὑπέπεσεν εἰς σπουδαῖον παράπτωμα, σχέσιν ἔχον πρὸς τὴν ὑπερσίαν του· ὁ Ναύαρχος τὸν προσεκάλεσε καὶ τὸν ἐπέπληξε μετὰ ἠπιῶν αὐστηρότητος, συνεπέρνας δὲ λέγων· λυποῦμαι, ἀλλ' ἀπολέσατε τὴν ἐμπιστοσύνην μου.

Ὁ νέος, ὅστις μάλιστα ἠδυνήθη νὰ κρατῆσθαι τὰ δάκρυα, ἀπεκρίθη· Ναύαρχε, αἰσθάνομαι ὅτι ἔχετε δίκαιον, καὶ ὅ,τι δύναμαι νὰ σὰς εἶπω, εἶναι μόνον ὅτι ἐὰν ἐπιθυμῆτε ζητῶ ἀμέσως τὴν παραίτησίν μου. Ἀλλὰ, Κύριε, ὑπέλαβον ὁ Ναύαρχ-

χος, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ζητήσητε τὴν παραίτησιν ὑμῶν, θέλω ν' ἀνακτήσητε τὴν ἐμπιστοσύνην μου.

ἴσως ἐξοχῶνται τὴν ἀξίαν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, νομίζω ὅμως ὅτι αὕτη δεικνύει τὸ μέσον δι' οὗ δυνάμεθα νὰ μηδενίσωμεν τὸ τωρινὸν ἡμῶν σύστημα, τὸ σύστημα δηλονότι τοῦ ἀφαιρεῖν τὴν ἐλευθερίαν, τὸ τοσοῦτον ἄθλιον ἅμα καὶ δαπανηρὸν. Λέγομεν εἰς τὸν κατάδικον, ἀποδίδοντες αὐτῷ τὴν ἐλευθερίαν, ὅτι ἀπέτισε τὴν ποιήν του. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές, διότι πλείστοι αὐτῶν ἀρχίζουσι νὰ τιμωρῶνται ἐξεργάμενοι μετὰ δικαίας δυσπιστίας γίνονται δεκτοί. Ἐν τῇ φυλακῇ δὲν ἠδύνατο ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς κοινωνίας. Προτιμώτερον νὰ ἐλέγομεν μὲν εἰλικρινῶς πρὸς τὸν ἐγκληματίαν, τὸν ἐκ τῆς φυλακῆς ἐξεργάμενον, ὅτι ὀφείλει ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐδεικνύαμεν αὐτῷ συνάμα τὸ μέσον.

Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος χαίρετε! Ἐντὸς μιᾶς ὥρας ὀφείλω νὰ εἶμαι εἰς τὸν σταθμὸν!

Μετέβην παρὰ τῇ σύζυγῳ αὐτοῦ, ὅπως τὴν ἀποχαιρέτισα. Ὑπελείπετο ἐν ἔτι τέταρτον τῆς ὥρας. Ἐξήτησα νέα περὶ τῆς Hardwick Court. Μόλις εὐρίσκωμεν πρόσωπα κατάλληλα ἵνα ὑπηρετήσωσιν εἰς τὸ ἐπανορθωτικὸν ἡμῶν σχολεῖον, μοι εἶπεν. Ὁ μεγαλύτερος υἱὸς μου, ὅστις ἐσπούδαζεν ἐν Οξφόρδῃ, ὅτε ἐπισκέφθητε ἡμᾶς ἐν τῇ ἐξοχῇ, ἐνομφεθῆ, καὶ κατοικεῖ ἑπαυλίν τινα, δύο μίλλια ἀπέχουσαν τῆς ἡμετέρας· ἐλπίζω ὅτι θὰ ὀμοιάσῃ τὸν πατέρα του.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρέστημεν μάρτυρες πολλῶν μεταβολῶν. Πολλὰ κτήματα ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν ἐξεποιήθησαν ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν, καὶ περιήλθον εἰς χεῖρας ἐκείνων ὅσοι διὰ τῆς βιομηχανίας ἀπέκτησαν κολοσιαιὰς περιουσίας. Ἐνεκα τοῦ νέου τούτου κόσμου, εἰσῆχθησαν καὶ ἐν τῇ ἐξοχῇ τὰ νέα ἔθιμα τοῦ Λονδίνου. Ἡ τράπεζα ἡμῶν δὲν εἶναι οἷα πρὸ δέκα ἐτῶν! Ἐτοιμάζομεν τὴν τράπεζαν ἐπὶ τὸ βωσικώτερον, μολοντὶ τὰ πολιτικὰ ἡμῶν συμπερόντα ἀντίκεινται ἀπολύτως πρὸς τὰ τῆς Ρωσίας. Οἱ πλήρεις παροφίδων δίσκοι καὶ αἱ φιάλαι μέλανος οἴνου δὲν φαίνονται πλέον ἐπὶ τῆς τραπέζης ταύτης, τὸνναντίον καλύπτουσιν ἤδη αὐτὴν τὰ ἐπιδόρπια καὶ τὰ ἄνθη. Ἐνδεχόμενον ἢ εὐδία τῶν ἀνθρώπων νὰ ἀποβῇ πρὸς τὴν ὑγίαν ὠφελιμωτέρα τοῦ οἴνου.

Ὁ σύζυγός μου δσημέραι μοι φαίνεται νεώτερος. Τὸ παρελθὸν φθινόπωρον παρέτρεψε τὴν κοινήν ἐπὶ δέκα ἡμέρας, ὑπὲρ τὸ συνήθες. Ἐν μόνον πρᾶγμα τὸν θορυβεῖ, φοβεῖται μήπως ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ Βουλὴ ψηφίσωσι νόμον, δι' οὗ νὰ συγκεντρωθῇ ἡ διοίκησις ὅλων τῶν σωφρονιστικῶν φυλακῶν εἰς χεῖρας μισθωτῶν ὑπάλ-

λήλων, οὕτω δὲ ἐκλείψῃ ἀπ' αὐτοῦ ὁ κόπος τῆς ἐπαγρουπήσεως.

A. Μστ.

ΠΕΡΙ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΑΒΑΤΟΥ¹

Μέλλων νὰ διηγήσω περὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ παρβατοῦ, δὲν προτίθεμαι νὰ ἀναλύσω καὶ ἀναίρεσω τὸ περὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου σύγγραμμα τοῦ κ. Κλέωνα Ῥαγκαβῆ, τὸ ὅποιον τοσοῦτον ἤγειρε θόρυβον. Τοιαύτην ἐργασίαν ἐθεώρησα ἀηδῆ, διότι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύγγραμμα κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν δὲν εἶναι σοβαρὰ τις ἐργασία καὶ σπουδαία ἱστορικὴ μελέτη περὶ τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου προσώπου, ἀλλὰ μᾶλλον λίβελλος κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, τὴν ἐποίησεν ὁ κ. Ῥαγκαβῆς φαίνεται παντάπασιν μὴ ἐννοήσας, διότι μηδὲν εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τὸ πνεῦμα αὐτῆς εἰσδύσας, νομίζει αὐτὴν συνισαμένην εἰς ἐποσιώδεις τινὰς ἐν αὐτῇ ἀπαντώσας ἰδέας, καὶ συνάμα συγγεῖαι οἰκτρῶς Ἡλιακὴν καὶ Καινὴν Διαθήκην. Πῶς νὰ συζητήσῃ τις πρὸς ἄνδρα, ἀποφαινόμενον, ὅτι ὁ θεὸς ἰδρυτὴς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι Ἄγαθᾶγγελός τις² καὶ τὸ Κοράνιον ἀνώτερον τοῦ Εὐαγγελίου,³ τοῦ Εὐαγγελίου ἐκείνου, περὶ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ ὁποῦ εἰς Ῥενάν ἠμολόγησεν, ὅτι εἶναι « ἡ ὑψίστη δημιουργία ἢ προσελθούσα ἀπὸ τῆς ἀνθρώπινης συνειδήσεως, ὁ κάλλιστος κώδικς τοῦ τελειοτάτου βίου, οἷον ἀνώτερον οὐδεὶς ἠθικολόγος ἠδυνήθη ποτὲ νὰ διατυπώσῃ; »⁴ Θέλω μᾶλλον διηγήσει περὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου, ὅπως ἀπλῶς, ἀνὰ χεῖρας κρατῶν τὴν δόξα τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, ἐκτυλίξω ἐνώπιον ὑμῶν τὸν βίον αὐτοῦ, περὶ οὗ, ἀφοῦ ὅπωςδὴποτε ἐγένετο κατ' αὐτὰς τοσοῦτος λόγος, πολλοὶ ἴσως θὰ ἔχωσι περιέργειαν νὰ γνωρίζωσι τίς ἦτο καὶ τί ἐπραξεν. Ἐμμέσως δὲ δόναται νὰ θεωρηθῇ ἡ μελέτη ἡμῶν αὕτη καὶ ὡς ἀπάντησις πρὸς τὸν κ. Κλέωνα Ῥαγκαβῆν, διότι ἐὰν ἐκ τῆς ἀπαθούς ἱστορικῆς ἐρεύνης περὶ τῶν κατὰ τὸν Ἰουλιανὸν ἐξαχθῇ, ὅτι ἡ ἐπιχείρησις αὐτοῦ τοῦ νὰ κωλύσῃ τὸν μικρὸν πρὸ αὐτοῦ ἀρξάμενον θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ νὰ ἐπαναγάγῃ τὸ κράτος τῆς ἀρχαίας ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ πλείστου μέρους τῶν κατοίκων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ἤδη ἀποθανούσης ἐθνικῆς θρησκείας, ὑπῆρξε καὶ καθ' ἑαυτὴν παράλογος καὶ πολιτικῶς ἀσύνετος; καὶ ματαία, καὶ ἀποδειχθῇ, ὅτι οὕτω κρίνουσι τὸν Ἰουλιανὸν οἱ κράτιστοι τῶν νεωτέρων χρόνων ἱστορικοὶ, ἄνδρες, οἷος ὁ Γίββιν π.χ., ἀνατρέπονται ἔρδην διὰ τῆς ἐτυμολογίας ταύτης τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης πῶσαι αἱ ἀντιθετοὶ ἀποφάνσεις τοῦ ἡμετέρου νεαροῦ ἀπιστοῦ.

1. Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ φιλολογικῇ Συλλογῇ Παρισίου τῇ 30 Δεκεμβρίου 1877.
2. Κ. Ῥαγκαβῆ Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης, σελ. 505.
3. Ἀπόστολ., 512.
4. Vie de Jésus, σελ. 35, ἐκδ. 2^η.

Ἐν τῶν περιεργότερων μερῶν τῆς ἱστορίας εἶναι ἡ πάλαι μεταξὺ τῆς χριστιανικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία τὸ πρῶτον ὡς ἰουδαϊκὴ ἄνευ πολλῶν ἀξιώσεων αἴρεσις; παρὰ τῶν Ῥωμαίων θεωρηθεῖσα, ἀφίεται ἐλευθέρᾳ ἐπ' ὀλίγον καὶ ἐξαπλοῦται; ἀλλὰ μόλις ἐννοήθη παρ' αὐτῶν ὁ ἀληθὴς αὐτῆς χαρακτήρ, ὅτι ἤρχετο, πλήρης θάρρους, τὸ ὅποιον ἐμπνέει ἡ ἀλήθεια κατὰ τοῦ ψεύδους, ὡς ἡ μόνη λογικὴ καὶ ἀληθὴς θρησκεία, ὡς ἡ λατρεία τοῦ ἐνός καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ, μετὰ τῆς τάσεως νὰ κατανικήσῃ μὲν τὰς πεπαλαιωμένας εἰδωλολατρικὰς θρησκείας, τὰς θεοποιησάσας τὴν κτίσιν, ἀντικατασταμένην δὲ ἀντ' αὐτῶν νὰ γενικευθῇ εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον, ἤρχισαν οἱ Ῥωμαῖοι ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας τῆς ὑπὸ τοῦ κράτους προστατευομένης νὰ καταδιώκωσιν αὐτὴν εἴτε δι' ἐξετέρεσων τῶν ὀχλῶν κατ' αὐτῆς παρὰ τῶν ἐθνικῶν ἱερέων καὶ σοφιστῶν, εἴτε διὰ τακτικῶν παρ' αὐτῶν τῶν αὐτοκρατόρων σχεδιαζομένων καὶ ὑπὸ τῶν διαφόρων τοῦ κράτους ἀρχῶν διευθυνομένων διωγμῶν. Οἱ διωγμοὶ διαρκοῦσι τρεῖς ὅλους αἰῶνας, διαδέχονται δὲ ἀλλήλους; ὁ εἰς φοβερώτερος τοῦ ἄλλου; ποταμοὶ μαρτυρικῶν αἱμάτων χύνονται; ἀλλ' εἰς μάτην πάντα ταῦτα; τὰ ἄρρες τῶν χριστιανῶν εἶναι ἔκαμπτον; οἱ διωγμοὶ ἀναδεικνύουσι λαμπροτέρην τὴν ἀρετὴν αὐτῶν καὶ ἐλκύουσι πρὸς αὐτοὺς τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν διωκτῶν τῶν ὁ δὲ ζῆλος αὐτῶν πρὸς διὰδοσιν τῆς ἀληθείας αὐξάνει ἀναλόγως τῶν προσκομμάτων, ἕτινα ἔθετον κατ' αὐτῆς; οὕτω δὲ ἡ καταδιωκομένη θρησκεία, ἀντὶ νὰ περιστέλληται, ἐξαπλοῦται ὁσημέραι περισσύτερον, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κατοίκων τοῦ ἀπεράντου Ῥωμαϊκοῦ κράτους, τοῦ περιλαμβανόντος τότε ἅπασαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ μέγα μέρος τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, ἦτο ἡδη χριστιανικόν! Ὁ χριστιανισμὸς διὰ τῶν καθάρων περὶ Θεοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς ἀληθειῶν του καὶ διὰ τῶν ἀρετῶν, αἱ εἶδειξεν τότε οἱ ὀπαδοὶ του ἐν τῷ μέσῳ τῶν πανταχόθεν ἠλίψεων, ἤρχισε νὰ κερδίζῃ οὐ μόνον τοὺς σοφωτέρους καὶ ἰσχυροτέρους ἐν τῇ τότε κοινωνίᾳ ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν αὐτοκρατόρων τινὰς. Πῶς ὁ Ἀλέξανδρος Σεσηρος (222—235) εἰτίμα τὸν θεμελιωτὴν τῆς νέας θρησκείας, κατατάσασαν αὐτὸν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν παρ' αὐτοῦ τιμωμένων ἡρώων, ὁ δὲ Φίλιππος ὁ Ἀραβ (244) τοσοῦτον κύνει τοὺς χριστιανούς, ὥστε ἐπιστεύετο ὅτι ἐν τῷ κρυπτῷ ἦτο χριστιανὸς καὶ ὅτι ἐν καιρῷ νυκτὸς κατὰ τὴν ἐσπρτὴν τοῦ Πάσχα μετέσχε κρυφίως ἐν Νικομηδείᾳ τῆς εὐχαριστίας. Ἦτι εὐνοώστερος τοῖς χριστιανοῖς φαίνεται μετὰ ταῦτα ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πατὴρ Κωνσταντῖος ὁ Χλωρός, ὅστις ὡς Καίσαρ ἐν Γαλλίᾳ παρεῖχεν

εἰρήνην τοῖς χριστιανοῖς ἐν τῷ χρόνῳ (303) οἱ συνάρχοντες αὐτοῦ Διοκλητιανός, Μαξιμιανός καὶ Γαλέριος ἐμαίνοντο μάλιστα ἐν τῇ ἀνατολῇ κατὰ τῶν χριστιανῶν. Ὁ Κωνσταντῖος ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἐκλεκτικούς; ἐκείνους ἐθνικούς, οἵτινες ἐκ πάντων τῶν θρησκευμάτων καὶ φιλοσοφημάτων ἐξέλεγον τὸ αὐταῖς ἀληθὲς καὶ ὀρθὸν δοκοῦν καὶ εἰς ἴδιον σύστημα συνηρομολογοῦν. Ἄλλ' ἐκείνοι, ὅν εἶχε προορίσει ἡ Θεία Πρόνοια, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς τὸ ὄργανον, δι' οὗ ἡ ἀληθὴς θρησκεία ἐμελλεν ὀριστικῶς νὰ θριαμβεύσῃ ἐν τῷ κόσμῳ, εἶναι Κωνσταντῖνος ὁ μέγας, ὁ σὺς ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας ἀφοσιωθεὶς εἰς τὸ νέον θρησκευμα, οὐ μόνον τῷ 313 μετὰ τοῦ συνάρχοντος αὐτοῦ Διοκλητιανοῦ παρέσχε διὰ τοῦ περιφήμου διατάγματος τοῦ ἔτους τούτου εἰρήνην τῇ ἀπὸ τριῶν αἰῶνων καταδιωκομένη ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ καὶ ὅτε τῷ 323 ἐγένετο μονοκράτωρ, ἀνύψωσε τὸν χριστιανισμὸν εἰς ἐπικρατούσαν θρησκείαν ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει, πλείστα αὐτῇ παρασχὼν πρόνοια. Ἐκτοτε ὁ θρίαμβος τοῦ χριστιανισμοῦ ἐξηραλισθῆν μέγα πλήθος ἐθνικῶν ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα αὐτοῦ; οἱ ναοὶ τῶν εἰδώλων ἤρχισαν νὰ ἐρημοῦνται; ἡ δὲ ἐθνικὴ θρησκεία καὶ ἐσωτερικῶς ἠττηθεῖσα διὰ τῆς ἀληθείας τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἐξωτερικῶς διὰ τῆς ἐκχριστιανίσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἤρχισε ταχεῖ τῷ βήματι νὰ καταπίπτῃ, ἂν καὶ, καὶ τοῦτο λέγομεν πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἀπηξίωσεν οὗτος νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν κατὰ τῶν ἐθνικῶν, ἂν οὗτοι εἶχον μεταχειρισθῆ κατὰ τῶν χριστιανῶν. Οἱ υἱοὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ἱδῆος ὁ βίαιος Κωνσταντῖος, ἀφ' ὅτου μάλιστα ἀπέβη μονοκράτωρ, παρὰ τὸ παράδειγμα τοῦ πατρὸς των, ἐζήτησαν βιαίως νὰ ἐκλείψωσι τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν, ἀπαγορεύοντες διὰ νόμων τὰς ἐθνικὰς θυσίας καὶ ἐπιβάλλοντες θάνατον κατὰ τῶν θυόντων. Τότε δὲ ἐν πολλαῖς χώραις ἐκλείσθησαν ἢ κατεστράφησαν ἢ εἰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας μετεβλήθησαν πολλοὶ ἐθνικοὶ ναοί. Οὕτως οἱ ἐθνικοὶ ἐπὶ Κωνσταντίου ἐτέλουν περίπου ἐν ἡ καταθλιπτικῇ θέσει ἦσαν οἱ χριστιανοὶ ἐπὶ τῶν διωκτῶν τῶν αὐτοκρατόρων. Ἄλλ' ἐνῶ τὸ μαρτυρικὸν αἶμα ἔδωκε νέαν ζωὴν τῇ ἐκκλησίᾳ, οἱ διωγμοὶ δὲν ἤγειραν ἐκ τῆς πτώσεως τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν. Ἡ πτώσις αὐτῆς ἦτο τέλειος θάνατος, οὐδεμίαν πλέον παρήκων ἐλπίδα. Μόνον ἐν Ῥώμῃ, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν Νικομηδείᾳ καὶ ταῖς μεγάλαις ἐν γένει πόλεσιν ὑπῆρχον ἐπιφανεῖς τινες οἰκογενεαὶ, αἵτινες ἵνα τηρήσωσι τὰς οἰκογενεακὰς των παραδόσεις, ἐνέμενον εἰς τὸ ἀρχαῖον θρησκευμα, καὶ τινες σοφοὶ ἢ μᾶλλον σοφισταί, οἵτινες μὴ δυνάμενοι ἐκ προκαταλήψεως; νὰ ἐννοήσωσι; πῶς ἐκ τῆς Ἰουδαίας ἦτο δυνατόν νὰ προέλθῃ τι σοφόν, καὶ μὴ ἀξιοῦντες ὡς ἐκ τούτου ἐμβροθοῦς σπου-

δῆς τὸν χριστιανισμὸν, ἠγνόνουν τὴν ἀληθῆ οὐσίαν του, καὶ θεώρουν αὐτὸν ὡς μίμητι τι ἐκ τῶν διαφορωτάτων δεισιδαιμονιῶν, τὸν ἀντίον δὲ ἦσαν προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ἐθνικὴν λατρείαν, ὡς συνδεδεμένην μετὰ τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, πρὸς ἣν ἔτρεπον τελείαν ἀφοσίωσιν. Ἐκ τῶν δύο τούτων τάξεων κυρίως καὶ τῶν ἀμαθῶν χωρικῶν ἀπετελεῖτο τότε ἡ ἐθνικὴ μερὶς ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει, ἣτις ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἔβλεπεν ἑαυτὴν ὁσημέραι μειομένην καὶ ἐν τελείᾳ ἀπελπιστικῇ θέσει τελοῦσαν. Μόνος εἰς νέος αὐτοκράτωρ κατὰ τοῦ νικηφόρου χριστιανισμοῦ κηρυττόμενος ἠδύνατό πως νὰ ἀναπτέρωσῃ πάλιν τὰς ἐλπίδας τῆς μερίδος ταύτης. Καὶ τοιοῦτος πράγματι περυσιάζεται ὁ τὸν Κωνσταντῖον διαδεξάμενος Ἰουλιανός, ὁ διὰ τὴν παράδασιν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς ἀποστασίαν παραβάτης; καὶ ἀποστάτης κληθεῖς, εἰς οὗ τὸν βίον μεταβῶμεν νῦν.

Ἡ Ἰουλιανὸς ἦτο υἱὸς Κωνσταντίνου, τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. Ὅτε ὁ βίαιος Κωνσταντῖος, ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἵνα ἀσφαλισθῇ ἐν τῷ θρόνῳ του, διέταξε νὰ φονεύσωσι πάντας τοὺς συγγενεῖς του τῷ 337 μ. Χ. Ὁ οἶκος τοῦ Κωνσταντίνου κατεστράφη τότε ἐξ ὀλοκλήρου, μόνον δὲ υἱοὶ του ὁ ἐξαετὴς Ἰουλιανός καὶ ὁ ὀλίγῳ πρεσβύτερος Γάλλος, διὰ τὴν μικρὰν των ηλικίαν ἀναπίφοδοι νομισθέντες, παρῶραθησαν ὑπὸ τῶν φονεῶν καὶ ἐσώθησαν. Ὁ Ἰουλιανὸς ἐπὶ θραχὺν χρόνον κατέφυγε τότε πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀρεθοῦσης Μάκρον, μετὰ δὲ ταῦτα ἐξῆλθε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐν τοῖς κτήμασι τῆς ἡδῆ πρὸ πολλοῦ ἀποθανούσης μητρὸς των ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ὡς παιδαγωγοῦ αὐτῷ ὀρισθέντος Μαρδονίου, ἀρχαίου πεπειραμένου δούλου, ὅστις ἔδωκεν αὐτῷ μετρίαν τινὰ καὶ ἀτελῆ ἀνατροφήν. Δι' αὐτοῦ ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον τὸν Ὅμηρον. Μετὰ ταῦτα ἀπὸ τοῦ δεκάτου μέχρι τοῦ δεκάτου τρίτου ἔτους τῆς ηλικίας του ἐπεσκέψθη ὁ Ἰουλιανὸς τὰς σχολὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀπέδειξεν ἔκτοτε πολλὴν ζῆλον πρὸς τὰς σπουδὰς. Ἀκούων τὴν φήμην τοῦ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει διδάσκοντος ῥήτορος Διθανίου, ἤθελε νὰ ἀκρασθῇ καὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖος, ὅστις καὶ ἐνεκε θρησκευτικῶν πεποιθήσεων ἀπεστρέφετο τοὺς ἐθνικούς, καὶ ἐνεκα πολιτικῶν λόγων ὑπόπτως ἔχων πρὸς τὸν Ἰουλιανόν, δὲν ἤθελε νὰ βλέπῃ σχετιζόμενον αὐτὸν πρὸς τὴν ἐθνικὴν μερίδα, δὲν ἐπέτρεψεν αὐτῷ τοῦτο. Ἄλλ' ὅ,τι ἐφοβείτο ὁ Κωνσταντῖος, συνέβη καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεώς του. Ὁ Νικοκλής, ὁ δοθεὶς τῷ Ἰουλιανῷ διδάσκαλος τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, ἦτο ἀνὴρ μόνον ὑπὸ τὸ πρόσχημα χριστιανός, πράγματι δὲ ἐθνικός, εἰ-

δήμων δὲ ἀκριβέστατος τοῦ Ὀμήρου ὢν,¹ εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸν τότε συνήθη τρόπον τοῦ ἐξηγεῖν τὸν μέγαν ποιητὴν, καὶ ἔν ὑπὸ τοὺς λαμπροὺς μύθους αὐτοῦ ἔπρεπε νὰ νοῆ τις βαθυτάτας δὴθεν φιλοσοφικὰς ἀληθείας. Ἐν δὲ τῇ ῥητορικῇ εἶχε διδάσκαλον τὸν ῥήτορα Ἐκκλήσιον. Ὁ εὐφυὴς Ἰουλιανὸς ἐποίησε τηλικαύτως προῦδους ἐν ταῖς σπουδαῖς του, ὥστε ἡ κοινὴ περιέργεια ἤρχισε νὰ στρέφεται πρὸς αὐτόν. Τοῦτο ἤρκεσε νὰ ἀξέλησεν τὰς ὑποψίας τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ἐφοβεῖτο πολὺ μήπως οἱ νέοι ἀνεψιοὶ του κερδίωσι τὴν εὐνοίαν τοῦ λαοῦ. Ἦνα κωταρῆση λοιπὸν αὐτοὺς ἀβλαβεῖς, διέταξε νὰ μεταδώσῃ καὶ διατρέψῃ τὸν λοιπὸν ὡς ἐν ἐξορίᾳ εἰς τὸ ἐν Καππαδοκίᾳ φραῦριον Μάκελλον. Ἐνταῦθα μένοντες ἐπετηροῦντο αὐστηρῶς, ἡ δὲ ἐκπαίδευσίς των ἐσκόπει νὰ παρασκευάσῃ αὐτοὺς πρὸς τὴν κληρικὴν στάδιον, εἰς ἧ δὲ διὰ τὸ ἀσφαλέστερον εἶχεν αὐτοὺς προορίσει ὁ θεὸς των. Ὁ Ἰουλιανὸς μάλιστα προὔχειρσθη ἐκεῖ καὶ εἰς ἀναγνώστην, ὅπερ ἔργον ὑπερχεῖν αὐτὸν νὰ ἀσφαλῆται πλεόπερον περὶ τὴν μελέτην τῆς ἀγίας Γραφῆς. Ἐνταῦθεν ἐξαγείσθαι ἡ μεγάλη παρ' αὐτῷ γνώσις τῆς Γραφῆς, τοῦλάχιστον τοῦ γράμματος αὐτῆς· διότι εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῆς οὐδόλω; ἠδυνήθη νὰ εἰσδύσῃ, οὐδὲ ὠδηγήθη εἰς τοῦτο παρὰ τινος. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐπεβάλλετο τρόπον τινὰ αὐτοῖς διὰ τῆς βίας. Καὶ αὐτὰ τὰ παίγνια των ἔπρεπε νὰ ἔχωσι θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Οὕτω παίζοντες καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀμιλλώμενοι, ἔκτισαν οἱ δύο ἀδελφοὶ νάσκον τινὰ εἰς τιμὴν τοῦ μάρτυρος Μάρμαντος. Ἡ τοιαύτη θεδικασμένη ἀνατροπὴ μόνον ἐπὶ τὸν θραδύνον Γάλλον ἠδύνατο νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιρροὴν τινὰ· παρὰ τῷ εὐφυστέρῳ δὲ καὶ ἀνεξαρτησίαν πνεύματος ποθοῦντι Ἰουλιανῷ ἔσχεν ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Ἦρχισε νὰ συλλαμβάνῃ ἀπέχθειαν πρὸς τὸν ἐπιβαλλόμενον αὐτῷ χριστιανισμόν· ἐτέρωθεν δὲ τὸ μίσος, τὸ ὅποσον δικαίως ἔτραψε πρὸς τὸν Κωνσταντινόν, τὴν φονέα τοῦ πατρὸς, τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν συγγενῶν του, ἠδύνατο εὐκόλως νὰ στραφῇ καὶ κατὰ τῆς θρησκείας ἐκείνης, ἣν αὐτὸς ἤθελε δι' ὄλων τῶν βίαιων μέσων νὰ ἐπιβάλλῃ τοῖς πάσι. Προσθέσατε εἰς ταῦτα τὴν ὑπόκρισιν παρὰ πολλοῖς τῶν τότε χριστιανῶν, οἵτινες εἶχον ἀπασθῆ τὸ νέον θρησκεῖμα ὡς ὑπὸ τῆς πολιτείας προστατευόμενον μόνον ἐκ συμφέροντος, τὸν φανατισμὸν τοῦ ὕψου τὸν πολλαχοῦ δειχθέντα ἐν τῇ καταστροφῇ τῶν ἀρχαίων ἐθνικῶν ναῶν, πολλῶν ἀριστοτεχνημάτων ὄντων τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας, τὰς διαίρεσεις τῶν χριστιανῶν ἕνεκα τῶν ἀρειανικῶν καὶ ἄλλων ἐριδίων, καὶ τὰ εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἐξημμένα πάθη μεταξὺ τῶν ἀνωτάτων τῆς ἐκκλησίας λειτουργῶν, τῶν ἐπισκόπων, καὶ ὅα ἐννοήσατε πῶς

1. Λιβαν. παραινέτ. πρὸς Ἰουλ. Vol. I, σελ. 450. «Εἰδὸς εἶπερ τις τῆς Ὀμήρου γνώμης τὰ ἀπόρητα».

παρενόησεν ὁ Ἰουλιανὸς τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ πῶς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἐγεννήθη ἀποστροφή τις πρὸς τὴν θρησκείαν ταύτην. Οἱ αὐτοὶ δὲ λόγοι, οἵτινες ἀπεμάκρυνον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ, ὄθουν αὐτὸν πρὸς τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν, τὴν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινοῦ πολεμουμένην, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ὅποσαν εἶχεν ἐμπνευσθῆ ἡδὴ καὶ διὰ τῆς σπουδῆς τοῦ Ὀμήρου καὶ τῆς ἀρχαίας φιλολογίας· διότι ὅσον ἐμποδίζετο αὐτῷ ἡ σπουδὴ αὕτη, τοσοῦτον ζωηροτέρα ἐγεννᾶτο ἐν αὐτῷ ἡ ἀγάπη πρὸς αὐτήν, καθότι ἡ πρὸς τὴν ἀπαγορευομένην ἀγαπᾶται ὡς δέλεαρ πρὸς τὸ ἀπαγορευόμενον. Ἐνῶ δὲ Κωνσταντῖος ἐφρόνει, ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς ἠσχολεῖτο εἰς θρησκευτικὰς μελέτας, οὗτος ποριζόμενος κρυφίως χειρόγραφα ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ πεζογράφων, εἰς τὴν μελέτην τούτων ἀφιέρου τὸν πλεῖστον χρόνον. Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ πῶς ὁ ὡς χριστιανὸς ἀνατραφεὶς Ἰουλιανὸς ἀπέβη ἀνεπαισθήτως καὶ κατὰ μικρὴν ἐχθρὸς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἀπέκλιεν εἰς τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν. Οὕτως ἐννοοῦσι τὴν ἐν τῷ Ἰουλιανῷ ἐπεληθούσαν μεταβολὴν πάντες οἱ ἱστορικοὶ. Ὁ Γιββόν, ὅστις μὴ συμπαθῶν πάντῃ παρὰ πρὸς τοὺς χριστιανούς τῶν χρόνων ἐκείνων, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς μεροληπτικῶς ἐξιστορῶν τὰ κατὰ τὸν Ἰουλιανὸν πρὸς τὸ συμφέρον τῶν χριστιανῶν, λέγει περὶ τούτου τὰ ἑξῆς· «Ὁ γλυκὺς καὶ ἠπιὸς χαρακτῆρ τοῦ Ἰουλιανοῦ συνῆδε μὲν πρὸς τὰ παραγγέλματα τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ δὲ χριστιανικὸν θεολογικὸν σύστημα, τὸ ὅποσον ἐξῆγει τὴν μυστηριώδη οὐσίαν τῆς Θεότητος, καὶ ἤγειρε διὰ τὸ μέλλον ἀπειρον ἀποψιν ἀοράτων κόσμων, ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν περιέργειαν τοῦ πνεύματός του, ἀλλὰ τὸ ἀνεξάρτητον πνεῦμά του δυσκόλως ἤθελε νὰ ὑπαχθῆ εἰς τὴν παθητικὴν ὑπακοήν, ἣν ἀπῆθον ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας οἱ φίλαρχοι λειτουργοὶ τῆς ἐκκλησίας, οἵτινες ἀνίψουν εἰς νόμους τῆς ἐκκλησίας τὰς προσωπικὰς των γνώμας· ἠπέλουν δὲ εἰς τοὺς ἀντιπάλους των αἰωνίους ποινὰς, καὶ ὑπαγορεύοντες αὐτῷ τὸ τί εἶχε τὴν ἀδειαν νὰ κέκρηται, νὰ λέγῃ καὶ νὰ πράττῃ, καὶ διὰ τῆς βίας ἀποκρούοντες τὰς ἀπορίας καὶ καταπιέζοντες παρ' αὐτῷ μεγάλως τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐρεῖνης, διέθεσκον αὐτόν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, δυσμενῶς κατὰ τοῦ κίβρου τῶν ἐκκλησιαστικῶν δδηγῶν του. Ὁ Ἰουλιανὸς ἀνστράφη ἐν τῇ μικρῇ Ἀσίᾳ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν σκανδαλίων τῆς διὰ τοῦ Ἀρείου ἐγερούσης ἐριδος. Αἱ σφοδραὶ συζητήσεις τῶν ἐπισκόπων τῆς ἀνατολῆς, αἱ συχναὶ μεταβολαὶ τῶν συμβόλιων των, καὶ τὰ σαπεινὰ ἐλατήρια, τὰ ὅποια ἐφάνοντο ὅτι ἐκίμων αὐτοὺς, ἐπεισαν ἐπὶ τέλους αὐτόν, ὅτι οὕτοι ἢ δὲν ἐνόουν ἢ δὲν ἐπίστευον τὴν θρησκείαν, δι' ἣν ἠ-

1. Histoire de la décadence de l'Empire romain, I, σελ. 518, ἐκδ. γαλλ. τοῦ Buchon 1842.

γωνίζοντο τοσοῦτον ἐμπαιθῶς. Ἀντὶ νὰ ἀκροῶται λοιπὸν προθύμως τὰς ἀποδείξεις ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἦτις προθυμία δύναται νὰ δώσῃ εἰς αὐτὰς νέαν βαρύτητα, ἤκουεν αὐτὰς μετὰ δυσπιστίας. Ταῦτα πάντα ἐνεποίησαν αὐτῷ ἀνυπέβλητόν τινα ἀποστροφήν πρὸς τὸν χριστιανισμόν.»

Ὁ Ἰουλιανὸς εἶχεν ἀποβῆ ἐν τῇ καρδίᾳ του σχεδὸν ἐθνικὸς, ἐν ᾧ φανερώς φοβούμενος τὸν Κωνσταντινὸν ὑπεκρίνετο τὸν χριστιανόν, ὅτε μετὰ ἐξαστῆ ἐξορίαν κατὰ τὸ ἐέτος τῆς ἡλικίας του, ἔλαβε τὴν ἀδειαν νὰ ἐπαγέσθῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς Κωνσταντινούπολιν (τῷ 350 μ.Χ.). Ὁ Κωνσταντῖος ἤρχισε νὰ πείθεται ὅτι οὐδένα κίνδυνον διέτρεχεν ἀπ' αὐτῶν. Καὶ εἰς μὲν τὸν Γάλλον, ἀναδειχθέντα παρ' αὐτοῦ Καίσαρα, ἀνετέθη ἡ διοίκησις μέρους τῆς Ἀσίας, τῷ δὲ φιλομουσῷ Ἰουλιανῷ ἐπετρέπη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του ἐν Κωνσταντινῷπόλει. Ἀπηγορεύετο ἑμῶς αὐτῷ καὶ πάλιν νὰ ἀκροασθῆ τῶν μαθημάτων τοῦ ἐπιφθόου Λιβανίου. Ὅτε δὲ ὁ Κωνσταντῖος τῷ 354 ἕνεκα τοῦ πολέμου πρὸς τὸν σφετεριστὴν τῆς ἀρχῆς Μαγνέντιον ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν δύσιν, ἔκρινεν ἐπικίνδυνον νὰ ἀφήσῃ κατὰ τὴν ἀπουσίαν του εἰς τὴν πρωτεύουσάν του κράτους τὸν Ἰουλιανόν, πρὸς ὃν πάσα ὑποψία ἐντελῶς δὲν εἶχεν ἐκλίπει, ἐνόμω μάλιστα ἔβλεπεν, ὅτι ἕνεκα τῆς εὐφυΐας του καὶ τῆς παιδείας του ἔλαυε πάλιν τὴν προσοχὴν τῶν πολλῶν πρὸς ἑαυτόν. Παρήγγειλε λοιπὸν αὐτῷ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Νικομήδειαν τῆς Βιθυνίας, ἀφοῦ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ἐκεῖσε μεταβαίον δὲν θέλει ἀκροασθῆ τῶν μαθημάτων τοῦ αὐτοῦ πρὸ μικροῦ ἀποκαταστάτος Λιβανίου. Καὶ κατὰ γράμμα μὲν ἐτήρησε τὸν λόγον του, διότι δὲν μετέβαιεν εἰς τὰς παραδόσεις του, ἀλλὰ κρυφίως ἐπαιροῦν ἠθέλω τὰ χειρόγραφα τῶν μαθημάτων αὐτοῦ. Τὰ συγγράμματα ταῦτα τοῦ Λιβανίου, ἂν κρίνωμεν ἐκ τῶν λειψάνων αὐτῶν, δὲν εἶχον μὲν πολλὴν καθ' ἑαυτὰ ἀξίαν, διότι ἦσαν πτωχὰ ὡς πρὸς τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα, καὶ ὁμοιάζον μᾶλλον πρὸς ῥητορικὰ γυμνάσματα· ἀλλ' ἡ ψυχὴ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἦτο ἡδὴ οὕτω προδιατεθειμένη καὶ τοσοῦτον ὑπὲρ τοῦ ἐθνισμοῦ συνεπάθει, ὥστε εὐρίσκε τροφὴν εἰς αὐτὰ. Ὁ Κωνσταντῖος ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του κατώρθου πάντοτε νὰ συμβαίῃ ἐκεῖνον, τὸ ὅποσον ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ. Ἦν ὅσῳ ὁ Ἰουλιανὸς ἦτο ἐν Κωνσταντινούπολει, ἦτο δύσκολον αὐτῷ νὰ συνδεθῆ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν αὐλικῶν μετὰ τῶν ἐθνικῶν, οἵτινες ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἦσαν τότε περισσευόμενοι καὶ πεφοβημένοι. Ἀλλ' ἐν Νικομηδείᾳ, ὅπου ἐστάθη, οἱ ἐθνικοὶ ἐνῆργουν τομμηρότερον, καὶ ἠδύνατο εὐκολώτερον νὰ ἔλθῃ εἰς σχέσεις πρὸς αὐτούς. Καὶ πράγματι ἐνταῦθα συνεδέθη στενῶς ὁ Ἰουλιανὸς μετὰ τῆς ἐθνικῆς με-

ρίδος. Οἱ Πλατωνικοὶ ἐν Περγάμῳ καὶ ἐν Ἐφέσῳ Αἰδέσιος, Χρυσάνθιος, Εὐσέβιος, Μάξιμος καὶ ἄλλοι, διατήρουν μετὰ τῶν ἐν Νικομηδείᾳ ἐθνικῶν στενὴν κοινωνίαν καὶ δι' αὐτῶν ἐπενήργουν ἠσύχως καὶ ἀθρόβως ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Ἰουλιανοῦ. Οἱ φιλόσοφοι οὗτοι, οἵτινες ἀντετίθεντο κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς θρησκείας ξένης τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνισμῷ, καὶ νομίζοντες ἀναποσπαστῶς ἠνωμένην τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν μετὰ τῆς ἀρχαίας ἐθνικῆς θρησκείας, ἐξ ὑπερβολικῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πρώτην, ἐπέμενον ὑπερασπίζοντες καὶ τὴν δευτέραν, οὐ μόνον ἐζήτουν νὰ μεταδώσῃ τῷ Ἰουλιανῷ τὰς φιλοσοφικὰς καὶ θρησκευτικὰς αὐτῶν δοξασίας, ἀλλὰ δεικνύοντες αὐτῷ καὶ προφητείας περὶ μέλλοντος ἐπικειμένου θριάμβου τῶν ἀρχαίων θεῶν, ἐζήτουν νὰ πείσωσιν, ὅτι αὐτὸς εἶναι τὸ παρά τῶν Θεῶν ἐκλελεγμένον ὄργανον πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ θριάμβου τούτου. Ὁ φανατικώτερος πάντων τούτων τῶν σοφιστῶν, ὁ Μάξιμος, ἦλθεν ἐπίτηδες ἀπὸ Ἐφέσου, Ἦνα μνήτῃ τὸν Ἰουλιανόν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς τέχνας τῆς μαγικῆς καὶ μαντικῆς· διότι οἱ λεγόμενοι οὗτοι φιλόσοφοι δὲν ἀπηξίουσαν νὰ μεταχειρίζωνται καὶ μαγικὰς τέχνας. Ὁ Μάξιμος συνδέθει στενῶς μετὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὠδηγήσεν αὐτόν εἰς τὴν Ἰωνίαν, ὅπου οἱ ἐκεῖ ἐροφάνται ἐμύνησαν αὐτόν εἰς τὰ ἑαυτῶν μυστήρια. Ὁ Ἰουλιανὸς ἠσπάσθη τελείως τὰς ἰδέας τῶν σοφῶν τούτων.

Ἦως πολλοὶ θὰ νομίζωσιν, ὅτι οἱ νεοπλατωνικοὶ οὗτοι φιλόσοφοι, ὡς ἀληθεῖς σοφοὶ, ἠσπάζοντο φιλοσοφικὴν τινα θρησκείαν, τὴν φυσικὴν καλουμένην, τὴν συνισταμένην εἰς τὰς μεγάλας θρησκευτικὰς ἀληθείας τοῦ ἐνός Θεοῦ, τῆς προνοίας, τῆς πνευματικότητος τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀθανασίας αὐτῆς, καὶ ὅτι ὡς οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ Ἀναξαγόρας, Σωκράτης, Πλάτων, Ἀριστοτέλης ἀντετάσσοντο εἰς τὴν πολυθεϊκὴν καὶ εἰδωλολατρειάν. Πολλοὺ γε καὶ δεῖ κατήνησαν μὲν καὶ οἱ νεοπλατωνικοὶ οὗτοι κατ' ἀρχὰς ὡς ὁμοίαν τινὰ περὶ Θεοῦ ἰδέαν τῇ τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ ἐπεχείρησαν ἐπὶ τὸ λογικώτερον νὰ ἐρμηνεύσωσι τοὺς μύθους τῆς εἰδωλολατρείας· ἀλλὰ πρῶτον αἱ ἐρμηνεῖαι αὐτὰς ἐπ' ἄπειρον ἀντογνωμένως τροπολογούμεναι, οὐδὲν ὀριστικὸν καὶ σπουδαῖον σύστημα ἠδύνατο νὰ δημιουργήσωσιν· ἐπειτα περιέπεσαν οἱ νεοπλατωνικοὶ οὗτοι καὶ εἰς ἕτερον φθερὸν λαθύνθηον· διότι ἠθέλησαν μετὰ τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν τῶν νὰ συνδέσωσι καὶ συνδιαλλάξωσι τὸ ἀρχαῖον θρησκεῖμα μεθ' ὄλων τῶν μύθων του, καὶ νὰ συνδυάσωσι τὴν ἰδέαν τοῦ ἐνός Θεοῦ μετὰ τῆς ὑπάρξεως πολλῶν κατωτέρων θεῶν καὶ θαυμάτων, ὅπως ἐδίδασκεν ἡ εἰδωλολατρεία, καὶ τὴν πνευματικὴν λατρείαν μετὰ τῆς ποικίλης μαγείας καὶ γοητείας τῶν ἐθνικῶν θρησκευμάτων.

Μεταχειριζόμενοι δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπιτηδεύωσι καὶ ἀναιδῶς τὰ παραλειπόμενα μυστήρια τοῦ ἀρχαίου θρησκευματος, ἰδίως ἐν Ἐφέσῳ καὶ Ἐλευσίνι, ἠξίου, ὅτι ἠδύνατο νὰ εἰσδύσῃσιν εἰς τὰ ἀπόρρητα τοῦ μέλλοντος, νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν θέλησίν των εἰς τοὺς κατωτέρους διαίμονας, νὰ ἔρχωνται εἰς κοινωνίαν μετὰ τῶν οὐρανίων θεῶν, καὶ ἀπαλλάσσοντες τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου τῶν ὑλικῶν αὐτῆς δεσμῶν, νὰ φέρωσιν αὐτὴν εἰς ἄμεσον πρὸς αὐτὸ τὸ ὑπέρτατον θεῖον πνεῦμα σχέσιν. Τοιαύτη ἀλλόκοτος σύγχυσις φιλοσοφίας, μυθολογίας καὶ θαυμαστοποιίας ἔλαθε χώραν ἐν ταῖς κερκαλίς τῶν φιλοσόφων τούτων. Ἐνῶ ἀφ' ἐνῆς ὠμολόγουν τὴν ὑπαρξίν ὑπερτάτου τινὸς ὄντος, τελειοτάτου, ἀοράτου, ἀκαταλήπτου εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ἀφ' ἑτέρου κατήντων νὰ προσθεύωσιν, ὅτι τὸ ὑπέρτατον τοῦτο ὄν παρήγαγε πολλοὺς ὑποδεστέρους θεοὺς, τὸν Ἄρην, τὴν Ἀφροδίτην καὶ τοὺς λοιποὺς γνωστοὺς ἀρχαίους θεοὺς, νὰ πιστεύωσι δὲ, ὅτι εἰς τοὺς θεοὺς τούτους ἐπέτρεψε τὸ ὑπέρτατον ἐκεῖνο ὄν τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ ἐπιγείου ἡμῶν κόσμου ἐπίστευον, ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι αἱ δημώδεις τῶν ἐθνικῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν ἠδύνατο σπουδαίως νὰ συμβιβασθῶσι πρὸς τὴν φιλοσοφικώτερον περὶ Θεοῦ ἀντίληψιν.¹ Τὸ μάταιον καὶ γελοῖον τοιοῦτου ἐπιχειρήματος τῶν νεοπλατωνικῶν, τοῦ συνδυασμοῦ δηλ. τῆς φιλοσοφίας μετὰ τῆς ἀρχαίας εἰδωλολατρίας, καταφίνεται ἰδίως ἐν τῇ βεβαιωμένῃ ἐξηγήσει τῶν μύθων ταύτης, ἐκ τῶν ἀτοπιωτάτων καὶ ἀκολαστοτάτων τῶν ὁποίων πολλάκις ἐζήτουν νὰ ἐξαγάγῃσι ὑψηλὴν τινα φιλοσοφικὴν ἢ ἠθικὴν διδασκαλίαν. Οὕτως ἐζήτουν ἐκ τοῦ μανικῶ ἔρωτος τῆς Κυβέλης πρὸς τὸν Ἄτυν, ἐκ τῆς γυμνότητος τῆς πανδήμου Ἀφροδίτης καὶ ἐκ τῶν ἐρώτων τοῦ Διὸς νὰ πορίζωνται ἠθικὰς διδασκαλίας.² Καὶ ὁμοίως τοσοῦτον εἶχε διαφθορῆ ἢ κρίσις τοῦ ἄλλως εὐφυοῦς Ἰουλιανῶ διὰ τῶν σοφιστῶν τῶν χρόνων τούτων, ὥστε νὰ εὕρισκῃ τὸ ἄθλιον τοῦτο συμπλήρωμα τῶν ἀντιφικτικωτάτων διδασκαλιῶν καὶ τῶν ἀτοπιωτάτων διηγημάτων λογικώτερον, ὑψηλότερον καὶ ἠθικώτερον τῆς διδασκαλίας τῆς ἀγίας Γραφῆς, τῆς διδασκαλίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἢ αἱ θεμελιωδέσταται ἀρχαί εἶναι αἱ ὑψηλαὶ ἐκείναι θρησκευτικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀλήθειαι τοῦ δεκαλόγου, αἱ ἐπιτάσσουσαι τὴν λατρείαν πρὸς τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ διαγράφουσαι ὡς ὑψιστονκαθάρων τὴν δικαιοσύνην πρὸς τὸν πλησίον, τὸ οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις καὶ τὰ λοιπὰ ἠθικώτατα παραγγέλματα νὰ εὕρισκῃ τὸ ἔλεεινὸν ἐκεῖνο συμπλήρωμα λογικώτερον, ὑψηλότερον καὶ ἠθικώτερον τοῦ Εὐαγγ-

1. Παπαρηγ. Ἱστορ. Ἑλλ. ἔθνος. Β', 637.
2. Gibbon, σελ. 520.

γελίου, οὐτινος ἡ οὐσία εἶναι ἡ ἀπὸ καρδίας καθαρωτάτη ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν, τὸν πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πλησίον, ἡ ἀφιλοκερδῆς φιλαδελφία, τὸ «μὴ γνώτω ἡ ἀριστερὰ σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου,» τὸ «ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταραμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισούντας ὑμᾶς, καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεάζοντων καὶ διωκόντων ὑμᾶς,» καὶ «ἔσεσθε τέλειοι, ὡς περὶ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν.»³ Βεβαίως ὁ Πλάτων, ὅστις καταδικάζεν ὡς γνωστὸν τοσοῦτον τὴν ἐθνικὴν μυθολογίαν, καὶ τοσοῦτον ἀφιλόσοφον εὕρισκε τὴν εἰδωλολατρείαν, ὥστε ἐν τῇ Πολιτείᾳ του¹ δρίζει, ὅτι οἱ νέοι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀναγινώσκωσι τοὺς μυθολόγους, ἵνα μὴ διαφθεῖρηται ἡ περὶ Θεοῦ δοξασία των καὶ ἐν γένει ἡ διάνοιά των, δὲν ἤθελεν ἀναγνωρίσει ὡς μαθητὰς του τοὺς νεοπλατωνικοὺς τοῦτους τοὺς κατακρίνοντες τὴν ἀληθῶς φιλοσοφικωτάτην θρησκείαν τοῦ Ἰουδαγγελοῦ καὶ ζητούντας νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν.² Οὕτως ἐκπαιδευόμενος ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ ὁ Ἰουλιανὸς εἶχε παραδοθῆ ἐντελῶς εἰς τὸν ἐθνισμὸν, καὶ ἂν καὶ ἐκρυπτε πάντοτε τὰς ἀληθεῖς πεποιθήσεις του, ἔκτοτε ἤρξατο νὰ διαδίδῃται ἡ φήμη, ὅτι ἀπέκλινεν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Διὰ τοῦτο ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰάλλος ἐκρινεν ἀναγκαῖον νὰ καταστήσῃ αὐτὸν προσεκτικὸν εἰς τοῦτο. Τῷ 354 ἐρίφθη ὁ Ἰάλλος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἕνεκα κακῆς διαχειρίσεως τῆς ἐξουσίας καὶ ἐτιμωρήθη διὰ Θανάτου. Τότε δὲ καὶ ὁ Ἰουλιανὸς, ἔνοχος Θεωρηθείς, ἀπήχθη δέσμιος εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐλὴν ἐν Μεδιολάνοις, ἵνα ἀνακριθῆ, ἀλλ' ὁ μέγας κίνδυνος, ὃν διέτρεξε, ταχέως ἀπεσοῦθη διὰ τῆς μεσιτείας τῆς αὐτοκρατορίας Ἰουλιανῆς, ἥτις ἠγάπα τὸν Ἰουλιανόν³ μάλιστ' ἀπροσδοκῆτως καὶ παραδόξως Θεωρηθείς ἀνεπίφοβος, ἔλαθε τὴν ἀδειαν νὰ διατρέψῃ ὡς ἐν ἐξορίᾳ ἐν Ἀθήναις, καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ αὐτὸν τὰς σπουδὰς του. Καλλιτέραν ἐξορίαν δὲν ἐπόθει ὁ Ἰουλιανός. Ἐν Ἀθήναις εὗρεν ὅτι ἐζήτει⁴ διότι ἡ πόλις αὕτη ἦτο καὶ τότε ἐστία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἐν τῶν τελευταίων καταφυγίων τῆς καταδιωκομένης εἰδωλολατρίας. Τοσαύτη ἦτο ἡ ἐπισοφία φήμη τῶν Ἀθηναίων καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὥστε, καθὼς λέγει ὁ εὐφυὴς Συνέσιος,⁵ ἤρκει μόνον νὰ μετέβαινέ τις εἰς αὐτὴν καὶ νὰ εἶχεν ἴδει μόνον τὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὸ Λύκειον καὶ τὴν ἐν ἡ Ζήνων ἐπιλοσόφου Παιδείαν διὰ νὰ θεωρῆ αὐτὸν «ὡς ἡμίθεον ἐν ἡμίονοις» καὶ νὰ ἀπαιτῆ πρὸς τῶν ἄλλων νὰ προσκυνῶσιν αὐτόν. Δὲν πρέπει ὁμοίως νὰ νομίσῃ τις, ὅτι κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους εὕρισκοντο ἐν Ἀθήναις καὶ ἐδίδχα-

1. Πολιτ. Β'.
2. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης θωπεῖ ἐπιβλαβεῖς διὰ τὴν νεότητά τας ἀδόξους λατρείας τῶν ἐθνικῶν θεῶν (Πολιτ. Γ', 8).
3. Ἰστορ. 54.

σκον νέοι Πλάτωνες καὶ Ἀριστοτέλεις ἐκοσμεῖτο μὲν ἡ ἐνταῦθα σχολὴ ἐνίοτε ὑπὸ ὀπωσδήποτε σπουδαίων σοφῶν, οἷος ὁ Λαγγίνος κατὰ τὸν Γ' καὶ ὁ Πρόκλος κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, ἀλλ' ἐν γένει ἡ ἀληθὴς ἀκμὴ εἶχεν ἐκλίπει πρὸ πολλοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον δὲ μικρόνοος σοφισταὶ, ἀσθενεῖς ἐπίγονοι τῶν γιγάντων ἐκείνων τῆς φιλοσοφίας, κτεῖχον τὴν θέσιν αὐτῶν. Δὲν ἐδιδάσκοντο ἐν αὐτῇ ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία καὶ ρητορικὴ, ἀλλ' ἐπεκράτει ἄγονός τις σοφιστικὴ τέχνη. Κατὰ τὰς μαρτυρίας καὶ αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν Εὐναπίου καὶ Λιβανίου ἡ ἐκεῖ ἐκπαιδεύσις εἶχε καταστήσει ταπεινὴ τις λογομαχία, ἥς τὰ κύρια ἐλατήρια ἦσαν ἀπληγτος χρηματολογία τῶν διδασκόντων καὶ κομιμοτραγικαὶ τῶν διδασκόμενων ἐριδες, καθὼς παρατηρεῖ ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς Παπαρηγγόπουλος.¹ Ἡ σοβαρὰ φιλοσοφία εἶχεν ἐκπέσει εἰς ταπεινὴν τινα ἐπανάληψιν ἢ παράλογον ἐρμηνείαν ἢ διαστροφὴν τῶν ἀρχαίων φιλοσοφικῶν δογμάτων. Οἱ τότε σοφισταὶ οὐ μόνον ἐπηγγέλλοντο, ὅτι περὶ παντός ἦσαν ἐτοιμοὶ νὰ ρητορεύσωσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ περὶ πᾶσαν τέχνην ἦσαν ἐμπειρότατοι. Κατήντησαν δὲ νὰ θεωρῶσιν εὐγλωττίαν τὴν φλυαρίαν, καὶ ὁ πολυλογώτατος νὰ νομίζηται καὶ ὁ ρητορικώτατος. Οὐδόλως παράδοξον ἄρα, ἂν ὁ ῥήτωρ Πολέμων ἤθελε τρεῖς ὀλοκλήρους ἡμέρας ἵνα διμυλήσῃ περὶ τινος θέματος, ὃ δὲ ἐν Σμύρνῃ ῥήτωρ Οὐάρος, ἀνὴρ πλουσιώτατος, εἶχε τὴν ματαιότητα νὰ ὑποχρεοῖ τοὺς δαναειζόμενους παρ' αὐτοῦ χρήματα νὰ ἀκούωσι τὰς ρητορικὰς αὐτοῦ μελέτας. Ἐν τούτοις ὁ ἡμέτερος Ἰουλιανὸς ἐθάρμαζε τοιοῦτους ῥήτορας καὶ σοφιστὰς, ἡ δὲ ἐν Ἀθήναις διατριβὴ του ἐστερέωσεν αὐτὸν ἐτι μᾶλλον εἰς τὰς θρησκευτικὰς πλάνας του. Ἐνταῦθα ἐμυθήθη τότε καὶ εἰς τὰ Βεβαίονα μυστήρια καὶ ἐγνώρισεν καὶ τὰς βαθυτέρας θρησκευτικὰς ἰδέας τῶν ἐθνικῶν. Καὶ οἱ μὲν ἐθνικοὶ ἐθαύμαζον αὐτὸν καὶ περιεποιούοντο, ὡς εἰκός, ἀλλ' οἱ ὀλίγοι χριστιανοὶ οἱ σπουδαῖοντες μετ' αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις, (ἔτιγον τότε ἐνταῦθα χάριν τῶν φιλοσοφικῶν των σπουδῶν οἱ ἐκ Καππαδοκίας φίλοι Βασίλειος καὶ Γρηγόριος, οἵτινες ἐμελλον μετ' οὐ πολὺ νὰ ἀναδειχθῶσιν ἐκ τῶν μεγίστων φωστῆρων τῆς Ἑκκλησίας), ἤκτεινον τὰς πλάνας τοῦ νεανίου, καὶ προσησθάνοντο τοὺς ἐξ αὐτοῦ δυναμένους νὰ προέλθωσι διὰ τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν κινδύνους.²

1. Β', 635.
2. Γρηγορ. Ναζ. Β' στηλιτ. κατὰ Ἰουλιανῶ.
3. Ἦτις μετ' ὀλίγον ἀπέθανε.

αὐτὸν, πειθόμενος εἰς τὰς παρακλήσεις τῆς Εὐσεβίας, ἥτις δὲν ἐλητμήνει αὐτὸν, Καίσαρα, καὶ ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν διοίκησιν τῆς Γαλλίας, Ἰσπανίας καὶ Βρετανίας. Εἰς τὸ βῆμα τοῦτο ἠναγκάσθη ὁ Κωνσταντῖος καὶ διότι, ἐνῶ τὸ κράτος προσεβάλλετο ἐξ ἀνατολῶν πρὸς τὸ βασιλεῖος τῶν Περσῶν Σαπῶρ, ἡ Γαλλία ἐδρωτο συχνάκις ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων Γερμανῶν, ὥστε δὲν ἠδύνατο μόνος νὰ ἐπαρμέσῃ εἰς τὴν ἔκτασιν τοῦ κράτους. Παραλείπομεν ἐνταῦθα τὴν λεπτομερῆ ἀφήγησιν τῶν ἔργων τοῦ νέου Καίσαρος κατὰ τὴν ἐξαιετὴ διαχείρησιν τῆς ἐξουσίας ἐν Γαλλίᾳ. Τοῦτο δὲ μόνον παρατηροῦμεν, ὅτι, ἀναπτύξας μεγάλα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ προτερήματα, ὑπερέβαλλε πᾶσας τὰς δυσχερείας, ἐματαιώσας πᾶσας τὰς μηχανοραφίας καὶ βραδυουργίας τῶν ψευδῶν φίλων καὶ πονηρῶν αὐλικῶν, ἐπανήγαγε τὴν ἡσυχίαν ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ὠδήγησε τοὺς νικηφόρους στρατοὺς του μέχρι τῆς καρδίας τῆς Ἀλλεμανίας. Ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἰσχύς τοῦ ἀνδρός, ἃς τότε ἀνέδειξε, νεώτατος ἔτι ὢν τὴν ἡλικίαν, ἐγείρουσι τὴν ἐκπλήξιν. Τότε ἐφάνη ὁποῖος καὶ ὡς αὐτοκράτωρ θὰ ἀνεδεικνύετο ὁ Ἰουλιανός, ἂν ἡ οἰκτρά ἐκείνη περὶ τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας πλάνη του δὲν παρώθει αὐτὸν εἰς πράξεις ἀσυνέτους καὶ ἀδίκους, αἵτινες θὰ παρεσκευάζον φοβεροὺς κλονισμοὺς εἰς τὸ κράτος του, ἂν μὴ ἐπήρχετο ταχέως ὁ Θάνατός του. Ὡς Καίσαρ ἐν Γαλλίᾳ τὴν ἡμέραν ἀφίερον ὁ Ἰουλιανός εἰς τὰ ἔργα τῆς διοικήσεως ἢ τὰ πολεμικὰ μικρὸν μέρος τῆς νυκτὸς εἰς τὸν ὕπνον καὶ τὸ ἐπιλοιπον αὐτῆς εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων καὶ ποιητῶν καὶ ῥητόρων. Ταχέως δὲ εἰλικύσε τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ ἀπέβη τὸ εἰδωλον τῶν στρατιωτῶν, οὗς ἀπὸ νίκης ὠδήγει εἰς νίκην. Ἡ πρὸς αὐτὸν προσκύλλησις πάντων καὶ αὐτῶν τῶν χριστιανῶν ἐν τῇ δώσει ἤτο γενικὴ τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον αἱ θρησκευτικαὶ καὶ μαγικαὶ αὐτοῦ φαντασιοκοπίαι ἔμενον τῷ κόσμῳ ἄγνωστοι, διότι πάντοτε ὑπέτρεφον αὐτὰς ἐν τῷ κρυπτῷ, μόνον τοῖς πιστοτάτοις ἀποκαλύπτων αὐτάς. Ἀλλ' ὅσον ἡ φήμη του ὑψοῦτο, τοσοῦτω ζωηρότερα ἠγείρετο ἡ ζηλοτυπία τοῦ αὐτοκράτορος ἐναντίον του. Τῷ 360 ἦλθεν εἰς αὐτὸν ἡ διαταγὴ νὰ ἀποστείλῃ τὸ μεγαλύτερον καὶ κάλλιστον μέρος τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν ἀνατολὴν ὡς δὴθεν ἀναγκαῖον ἐν τῷ πρὸς τοὺς Πέρσας πολέμῳ. Ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τοῦ Κωνσταντίου ἦτο νὰ ἐκασθενίσῃ τὸν Ἰουλιανόν, ἵνα παρασκευάσῃ εὐκολον τὴν πτώσιν του. Γενικὴ κατακραυγὴ ἠγέρθη τότε ἐν τῷ στρατῷ, καὶ ὅτε αἱ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα παραστάσεις τοῦ Ἰουλιανῶ οὐδένα ἀπέφεραν καρπὸν, ἐστασίασαν οἱ στρατιῶται, καὶ ἀνεκήρυξαν ἐν Παρισίοις τὸν Ἰουλιανὸν αὐτοκράτορα. Ἡ μετριοπάθεια καὶ ἡ δικαιοσύνη, λέγει ὁ

4. Ἦτις μετ' ὀλίγον ἀπέθανε.
5. Ἦτις μετ' ὀλίγον ἀπέθανε.

γερμανός ιστορικός Σλόσερ, ¹ δε εν τη περιστάσει ταύτη έδειξεν ο Ίουλιανός, είναι αξιοθαύμαστοι. Η αρχή δέν έφυσίωσε τον άνδρα ουδέις δε κατεδιώχθη υπ' αυτού διά την προτέρα πρὸς τον Κωνσταντιον προσκόλλησιν ουδεμίαν εν γένει των συνήθων κατὰ τὰς τοιαύτας περιστάσεις βιαιοπραγιῶν διέπραξε. Ματαίως εζήτησεν ο Ίουλιανός να συμβιβασθῆ πρὸς τον θεόν του, προτείγων να αναγνωρισθῆ ὡς συνάρχων. Ο Κωνσταντιος απαιτῶν τελείαν υπακοήν, επήρχετο μετ' ἑλίγον κατ' αυτού μετὰ του στρατου του. Η σύγκρουσις ἦτο άφυσικος. Κατὰ την άνοιξιν του 361 είνησε και αυτός μετὰ του στρατου του πρὸς την ανατολήν, και χωρίς να εὔρη οὐδαμου αντίστασιν, προέβη μέχρις Ἀθηνῶν. Ενώ δέ μέχρι της εποχῆς εκείνης εκρυπτε τοσοῦτον την πρὸς τον εθνισμὸν κλίσιν του (τῆ 9 Ιανουαρίου του αὐτου έτους εἶχε τελήσει εν Μεδιολάνοις μετὰ των αὐθιχοιστιανῶν την εορτήν των επιφανίων), ἤρχισε νῦν φανερώς να κηρύττεται ὑπὲρ της ειδικολατρείας, διέταξε πάλιν να άνοιξῶσι τοὺς ναοὺς των εθνικῶν θεῶν και προσεκάλει πάντας να ακολουθήσωσι τὸ παραδειγμα του και να επιστρέψωσιν εις την εθνικὴν θρησκείαν. Πρὸς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς πόλεις γράφων, ιδίως δὲ πρὸς την βουλὴν και τον δήμον των Ἀθηναίων, πρὸς τοὺς Κορινθίους και τοὺς Λακεδαιμονίους, διεζήγει την προαίρεσιν αὐτου να άνορθώσῃ την αρχαίαν θρησκείαν, και επεκαλείτο την συνδρομὴν αὐτων. Εν Ἑλλάδι ὑπῆρχον τότε εἰς πολυάριθμοι οἱ εθνικοι, οἵτινες ὑπὸ την κυραρχίαν του Κωνσταντιου εἶχον πάθει πολλά. Πρῶθως λοιπόν ἡσπάσθησαν την πρόσκλησιν του Ίουλιανου.

¹Walters, 70 τόμος.

Α. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ.

ΟΙ ΣΚΥΛΟΙ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Τοὺς σκύλους της Κωνσταντινουπόλεως οὐδεις των περιηγητῶν λησμονεῖ, διότι αποτελοῦσι τρωτόν ἴδιον γένος, και κρίμα εἶτι δέν τοὺς εγνώριζεν ο Βυρῶν, ἵνα προσδιορίσῃ και πρὸς περιγραφὴν του ἤθους αὐτων ἰδικίτερον ἄρθρον. Τὸν σκύλον ο Μουσουλμάνος τον θεωρεῖ ὡς ἀκάθαρτον ζῶον διά τουτο και οὐδέποτε τον δεχεται εις τον οἶκόν του, οὔτε τον πλησιάζει. Οὐχ ἦττον ὅμως, ὡς φιλόνοθρον και ὠφέλιμον ζῶον, τον τρέφει, τον περιθάπει, και βλέπει εζώθεν των μεγάλων οἰκων πινάκια επίτηδες, ὅπου βρίσκονται τὰ ἄχρηστα ἀποφάγια πρὸς τροφήν των σκύλων, και στεγασματα ὑπὸ τὰ ὅποια γεννῶσι και ανατρέφουσι τὰ μικρά των αἰθληκαί. Ταιουτοτρόπως δὲ περιεπόμενα τὰ ζῶα ταῦτα, πολλαπλασιάζονται κατὰ χιλιάδας, τὰς

1. Weltgeschichte IV, 482.
 2. Εν τῇ Λακωνικῇ, ἰδίως εν Μαίνῃ, εσώζοντο εἰδηλολάτραι μέχρι του 9' αἰῶνος. Πορφυρογ. πρὸς τον Ἰσινον ἰδὸν Ῥωμαίων, σελ. 50.

ὁποίας αναριθμῶσιν τινες εις πενήκοντα, και εἶνε οἱ φύλακες και καθαρισταί ενταῦτῷ της πόλεως, και ἰδίως των Τουρκικῶν συνοικιῶν, τὰς ὁποίας εζ' αἰτίας αὐτων δέν εἶν' ἀκίνδυνον να διοδῶσῃ τις, και μάλιστα νύκτα και με ἐνδύματα εὐρωπαϊκά.

Ἰὼν εν Κωνσταντινουπόλει σκύλων τὸ γένος εἶνε παντου τὸ αὐτὸ, μαυρόσκυλοι με ῤύγχο; και ὡτα αλλόπεκος και πυκνὸν μαλλίον. Δέν ἀνήκουσι δὲ εις κῆνενά, ἀλλ' εις μίνην την γειτονίαν, ὑπου εφθασε καθεῖς των να γεννηθῆ. Τὸ δικαίωμα ὅμως της ἰδιοκτησίας ταύτης εἶνε πρὸς αὐτοὺς ἀπαράγραπτον, και ἀλήμων ὃ εις εκείνον ὅστις ἤθελε τὸ παραγνωρίσῃ και κάμῃ εὐβῆμα μόνον ὑπὲρ τὰ ὄρια του! διότι ὅλον της προσβληθείσης γειτονίας τὸ σκυλολόγιον χύνεται εν ἑπιῆ ὀφθαλμοῦ κατὰ του εγγληματιου, και τον ξεσχίζει, εἰαν δέν προφθάσῃ να μακρυνθῆ.

Νομίζω ὅμως ὅτι τὰ ζῶα ταῦτα, ἰσὰ της Ἑκάτης, ἦσαν και ἐπὶ Βυζαντίων εις πλήθος εντός του ἄστρου, και εις τὰς ὠρυγὰς αὐτων εἰμεινεν ὀφειλέτις ἡ πόλις, σιωθεῖσα εκ της του Φιλίππου χειρὸς, ετοίμου ἤδη να εἰσχωρήσῃ δι' ὑπονόμου εντός αὐτης. Δέν εἶνε λοιπόν ἀπίθωνο να εἰλαθον εκτοτε πρὸς άνταμοιῶν τὸ δικαίωμα τουτο της ασυλίας.

Ὅπως ὅμως κεν ἔχῃ, ἡ πληθὺς αὐτων εἶνε ὀχληρά, και εν χειρῷ επιδημικῆς νόσου πολλὰ ἐπικίνδυνος. Ὅθεν και ἐπὶ Βουλτάν Ἀχμέδ του Α', συμβάντος μεγίστου θανατικου, οἱ ἱατροι, ὅλοι τότε σχεδὸν Ἑβραῖοι, ἐπρότεινον ὅτι εἴπρεπε να ληθῆ κατ' αὐτων μέτρον, ὡς διακιδόντων τὸ μύλωμα. Διέταξε λοιπόν ο Βουλτάνος να φωνευθῶσιν, ἀφ' οὗ πρώτων ἐρωτηθῆ ὁ Σέιχ-ούλ-ἰσλάμ' ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπήντησεν, ὅτι τὰ ζῶα ἔχουσι ψυχὴν, και ἐπομένως δέν δύναται τις ἀνεγλήτως να τὰ φονεύσῃ. Ἀπερρασίσθη τότε νὰ περιουσιθῶσιν εἰς τινὰ των παρακειμένων ἐρημονήσων, και ἐκεῖ να τρέφονται ὑπὸ των βυρσοδέψων, εις τοὺς ὁποίους χρησιμοῦουσι τὰ περιττώματα των, και μετεκονίσθησαν χιλιάδες. Τὸ αὐτὸ ἔγινε και ἐπὶ των ἡμερῶν μας, κατὰ διαταγὴν του Βουλτάν Μαχμουδ, ὅστις, ἀφ' οὗ ἐκαθάρισε τὴν πόλιν ἀπὸ της πανώλους των Ἑνιτσάρων, ἠθέλησε να τὴν ἀπαλλάξῃ και ἀπὸ των ἄλλων τούτων ἀχρεῶν ζωων τὴν λέπραν. Ἀλλὰ, βυθισθάντος ἐνὸς των μετακαμι-

1. Η πολιουκία του Βυζαντιου ὑπὸ του Φιλίππου ἐγένετο τῷ 337. Ἐπὶ της πολιουκίας δὲ ταύτης, ὑπονόμου διορίζαντος του Φιλίππου, κατὰ τον Στέφανον τον Βυζαντιον, και μελλόντος ἤδη ἀναδῶναι εντός της πόλεως, σκῶτους ὄντος, ἀνέλαμψεν αἴφνης ἡ σελήνη, εν ἡ ἀφ' ἑτέρου και οἱ κύνες, αἰσθανόμενοι των ὑποουτῶντων, διήγειραν, ὠρυόμενοι δεινῶς, τὴν πρῶσχήν των φυλάκων. Ἀποτυχῶσης δὲ οὕτω της πράξεως, οἱ Βυζαντιοι, ἀποδόντες τὸ ὄσκημα εις την Φωσφορίον θεῖν Ἑκάτην, τὸ τε ἄγαλμα αὐτης εν τῷ Βοσπορίῳ λιμένι ἱδρῶσαντο, Φωσφορίον αὐτὸν προσονομάσαντες, και σύμβολον της πόλεως αὐτων εἰλαθον τὴν ἡμισέληνον.

ζόντων αὐτὰ πλοίων, ἐμποδίσθη ἡ ἐπιχειρήσις.

Πολλὰ ἐβρυλλήθησαν και περὶ των κάττων, ὡς θεραπευομένων παρὰ τοῖς Τούρκοις, και ο Λεὺγκλάβιος εἶδε, λέγει, πλήθος αὐτων κατωκεισμένων ἐπὶ των τειχῶν του Γενι-μπαγτσέ, και τρεφομένων, ὑπὸ των Τουρκισῶν μάλιστα, με ἀποφάγια και σηκῶτα. Δέν ἠδυνήθην να εὔρω τὰ γαλαοτροφεία ταῦτα γνωρίζω ὅμως ὅτι ὅσο ἀποστρέφεται τον σκύλον, ὡς βρωμερὸν, ο Τούρκος, τόσο προσοικισοῦται και περιέπει τον κάττον, και διηγούνται εκ παραδόσεως (διότι πᾶν ἔθιμον πρὸς αὐτοὺς ἔχει και τὸ διήγημά του) ὅτι τῶσον ἠγάπα τον κάττον του ο Μωάμεθ, ὅσοτε, προσκληθεῖς ποτε να γνωμοδοτήσῃ περὶ θρησκευτικῶν ζητημάτων, ἐπροτίμησε, πρὶν σηκωθῆ, να κάψῃ τὴν χειρὶδα του ἐπανωφορίου του, ἐπὶ του ὁποίου ἔτυχε να κοιμάται τὸ ζῶον τουτο, παρὰ να του ταράξῃ τὴν ἡσυχίαν. Και ἐπὶ πᾶσι νομίζω, ὅτι εἰαν ἡ ἀποδιδόμενη εν Αἴγυπτῳ τὸ πάλαι λατρεία εις τον ἰχθυόμομα ἐδικαιολογεῖτο διά την πρὸς τον τροκῶδειλον ἀντιπάθειάν του, πολὺ δικαιότερα εἶν' ἡ προτίμησις των Τούρκων διά τοὺς κάττους εν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου τὸ πλήθος, τὸ μέγεθος και ἡ κακοήθεια των μυιδῶν εἶνε ἱστορικῆ.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΙΑΕΣ

Εν ἔτει 1825 ἡ τότε Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐφυλάκισεν εν Ἰδρα (εν τῇ ἐκεῖ Μονῇ του Προφήτου Ἠλιου) διαφόρους ὀπλαρχηγούς, εν οἷς και τον γέρο-Κολοκοτρώνην, ὡς ἀντιπολιτευομένους αὐτήν. Προκειμένου δὲ εν Ναυπλίῳ ν' ἀπαχθῆ ὁ Κολοκοτρώνης εις τὸ πλοῖον, γράφει που ο γραμματεὺς αὐτου Μ. Οἰκονόμου, ζητηθεῖς παρέδωκε τὸ τε ζῆφος και εἶτι ἄλλο ἐφερον ὄπλον, ἀφῆρέθη δὲ ἀπ' αὐτου και μαχαριδιόν τι ζυτελες, οὗ ἔκαμνε χρῆσιν εν τῇ λιτῇ και ἀπλοικῇ τραπέζῃ του και δι' οὗ ἐκοπτε συνήθως τον ἄρτον του. Διαεργόμενος δὲ ἐμπροσθεν μικρομπορικῶν τινος καταστήματος της παραλίας και ἰδὸν ζεμπίλιον πλήρες ζυλομαχαριδιῶν, ἐκτεθειμένων πρὸς πώλησιν ἀντὶ 2-3 λεπτῶν ἑκαστου, ἐκτείνας τὴν χεῖρα και λαβὼν εν, προσκάλεσε τον ἔμπορον να τὸν χρεώσῃ, διότι δέν εἶχεν ἐπάνω του λεπτὰ ὅ παλῶν τὰ μαχαριδιῶν και ο πολὺς ἐπακολουθῶν λαὸς μετὰ πικρίας ἐμειδίασαν, ἡ δὲ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη να τῷ ἐπιτρέψῃ να λάθῃ μεθ' ἑαυτου τὸ μαχαριδιόν. Τὸ συμβᾶν τουτο διεδόθη και ὄλην τὴν πόλιν, ἐκτοτε δὲ τὸ εἶδος ἐκεῖνο των μαχαριδιῶν (συγιάδων) πανταχοῦ της Ἑλλάδος μετωνομάσθη και φέρει μέχρι σήμερα τὴν ὀνομασίαν «Κολοκοτρώνης».

Κατὰ τὴν σύστασιν του Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημιου ἐνεγράφησαν 50 φοιτηταί. Οὗτοι ἀνῆλ-

θον εις 240 εν ἔτει 1845, 550 εν ἔτει 1855, 1482 εν ἔτει 1866 και 4400 εν ἔτει 1875.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΤΑΛΙΚΟΥ

... Ῥουνεῖθισα εις τον κρότον του ἑμκατιζόντος ἐνώπιον της φυλακῆς μου σκοποῦ. Ὅταν λείπῃ, προσέχω εις τον ὕρῳον των εις τὴν ἔξω θύραν κινουμένων στρατιωτῶν. Ἀλλ' ἐνίστε εἶναι και στιγμαὶ θαυτάτης ἡσυχίας τότε τὸ πνεῦμά μου τρέχει εις τὰς μεμακρυσμένας συνοικίας, δια να συναθροίσῃ τὰς συγκεχυμένας φωνὰς των παιζόντων παιδιῶν. Νομίζω ὅτι ἀκούω μητέρα να καλῆ τὸ τέκνον της. Εν τῇ μεταξὺ δὲ κοιμοῦμαι, ὄνειρευόμενος τὴν ἰδικὴν μου... [Ἐφημερίς των Φυλακῶν].

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

Ἡ ζενιτειά.

«Σ' ἀφῖνω γειά μενοσλά μου, σ' ἀφῖνω γειά πατέρα, ἔχετα γειά θερράκια μου και σὰς εαδερφοπούλας, ὅα φύγω, ὅα ζενιτευθῶ, ὅα πάω μακριὰ εἰς ξένα» ὅα φύγω, μάνα, και θάρῳ και μὴν πολυλυπέσαι. Ἀπὸ τῆ ξένα, ποὺ ζεσθῶ, μηνύματα σοὺ στέλνω. Μὲ τὴ θροσικὴ της ἀνοιξης, τὴν κάγνη του χειμῶνα, και με τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ, εἰς ῥῶδα του ματιου. ὅα να σοὺ στέλνω μάλαμα, ὅα να σοὺ στέλν' ἀσῆμη, ὅα να σοὺ στέλνω πράματα, π' οὐδὲ τὰ συλλογέσαι.» «Παιδί μου πάαινε εἰς τὸ καλὸ κ' ἔλ' οἱ ἀγιοι κοντά σου, και της μενοσλάς σου ἡ εὐχὴ ναῖαι γιὰ φυλαχτὸ σου, Να μὴ οὐ πιάνη βάρκαμα και τὸ κακὸ τὸ μάτι. Θυμήσου με παιδάκι μου σ' ἐμὲ και τὰ παιδιὰ μου, Μὴ οὐ πλανέσ' ἡ ζενιτειά και μεσ ἀλησμενήσῃ.» «Κάλλιο μενοσλά μου γλυκειά, κάλλιο να σκῶσαι πρῶτα. Παρὰ να μὴ σὰς θυμηθῶ εἰς ἔρημα τὰ ξένα.» Δύδεκα χρόν' ἀπέρασαν και δεκαπέντε μηνες, Καράβια δέν τον εἶδαν, ναῦταις δέν τον εἶδρον. Πρῶτο φιλι, ναστῆαξε, δεύτερο, τον πλανάει, Τρίτο φιλι φαρμακερὸ, τὴ μάν' ἀλησμονάει.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* Μὴ εθῶνε οὐδεμίαν ἀπόλαυσιν, ἀναλογιζόμενος ὅτι πᾶσαι ἀγοράζονται, αἱ μὲν ἀντιχρυσου, αἱ δὲ δι' ἀνεκῶν φροντιδῶν και ἄλλαι δια ταπεινώσεων.
 * Ἡ ὑπόληψις εἶνε τὸ ἄρτυμα μετὸ ὅποιον κατατρώγει τις τὴν ὑπαρξίν του.
 * Ἀργὲ που φύγει ο καιρὸς, όταν περνε με λῦπαις! (Χαϊκισπιρος).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ο Γεώργιος Βούλγαρης, πατήρ του ἄρτι ἀποθῶσαντος ἐπιφανοῦς πολιτου Δημητρίου Βούλγαρη, γράφει ἡ «Ἐφημερίς», διορισθεῖς ἐπισήμως βένης ἡ τοπαρχῆς της Ἰδρας με πλῆρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας, εν εποχῇ καὶ ἦν ἡ πατρίς του εἶχεν ἀνάγκην τάξεως, ὅπως σωθῆ ἀπὸ ἐπικειμένου κινδύνου ἐντελοῦς παραλυσίας (1802), ἦλθε συνοδευόμενος πρὸς τιμὴν και διά μεγάλου στόλου. Ἦλθε να φέρῃ εις τὴν πατρίδα του τὴν τάξιν και τὴν εὐημερίαν. ἤρχισε δι' ἀμνηστίας πρὸς τὰ παρελθόντα ἀμαρτήματα των ταραξῶν ἄλλὰ συγγρόνως ἐπέβαλεν αὐστηρο-

τάτας αστυνομικὰς διατάξεις. Οἱ φρόνιμοι παρδέχθησαν ταῦτα ὡς ὀρθὰ καὶ ἀναγκαῖα, οἱ παλλικαράδες ὁμῶς τὰ ἐθεώρουν ἀνεφάρμοστα. Εἰς τούτων, Δημήτριος Μαυροπαίδης καλούμενος, δὲν ἐσωφρονίζετο ἀκόμη οὔτε διὰ συμβούλων, οὔτε δι' ἠπίων ποιῶν. Ὁ Γεώργιος Βούλγαρης, ἐν τῷ ἀκάμπτῳ χαρακτηρί του τότε, τὸν καταδίκασεν εἰς πεντακοσίας μαστιγώσεις καθ' ἑκάστην ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἢ μέχρι θανάτου. Καθ' ἣν στιγμήν ἐξετελεῖτο τοιαύτη ἀπόφασις ἀκλόνητος, σκοπόν ἔχουσα τὴν διὰ μιᾶς ἐκρίζωσιν τοῦ κακοῦ ἐκ τῆς νήσου διὰ παραδειγματικῆς τιμωρίας, ἀνηγγέλθη τῷ Βούλγαρη ἢ γέννησις τοῦ πρωτοτόκου αὐτοῦ υἱοῦ, τοῦ Δημητρίου.

Ἡ ποινὴ ἐν τούτοις ἐξετελεῖτο φρικτῆ. Οἱ παριστάμενοι συνεβούλευσαν τὸν Μαυροπαίδην νὰ ζητήσῃ χάριν ἐν ὀνόματι τοῦ τεχθέντος υἱοῦ, ὃ δὲ λαὸς τῆς Ἰδρας ἐστιχοῦργησε τότε τὸ ἐπόμενον διόστιχον :

Ἄδελφέ Καπετὰν Γεώργη
χάριτέ μου τῆ ζωῆ
νὰ σοῦ πῆ ὁ κόσμος ἔλος
νὰ σοῦ ζήσῃ τὸ παιδί.

Ὁ Βούλγαρης ἐν τούτοις ἔμεινε ἀκάμπτος, ὅπως μὴ κλονισθῆ ἢ ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῆ πατρίδος ἐπιμονὴ του διὰ τῶν ἰδιαιτέρων παλμῶν τῆς πατρικῆς στοργῆς, τῶν οἰκιακῶν του αἰσθημάτων. Ἐπίεσε τὴν καρδίαν του καὶ διέταξε τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ποινῆς. Ὁ Μαυροπαίδης ἀπεβίωσε μετ' οὐ πολὺ, αὐτὸς δὲ ὁ Βούλγαρης ἐδάκρυσεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀπειθοῦς παλλικαρά καὶ ἐνεταφίασεν αὐτὸν ἰδίᾳ ἐαυτοῦ δαπάνῃ. Οὐδόλως δὲ διήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τοιαύτη ἀστυρὰ ἀπονομὴ τοῦ δικαίου.

Φρικτὰ εἶνε αἱ δημοσιευόμεναι εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν Ἰνδίας ὑπὸ τῆς πείνης ἀποθνήσκόντων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τῆς πείνης ἀποθνήσκόντων ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι Σεπτεμβρίου 1877 ἀνέρχεται εἰς 320,000 ἐπὶ πληθυσμοῦ 22 ἑκατομμυρίων. Οἱ ἀγρόται δὲ καὶ οἱ ἐργάται ἰδίως πάσχουσιν. Οὗτοι κατὰ μεγάλας ομάδας μεταβαίνουν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των, σκελετώδεις τὴν ὄψιν, ἐσβεσμένους ἔχοντες ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀδύνατοι εἰς πᾶσαν κίνησιν καὶ ἐργασίαν, περιέρονται δὲ τὰς ὁδοὺς περιμένοντες ἢ τὸν θάνατον ἢ χεῖρα, ἥτις νὰ τοῖς δώσῃ τροφήν. Συνήθως βλέπει τις σκηνὰς σπαραξικαρδίας· μητέρας κλαιούσας καὶ πλανωμένας τῆδε κακεῖσε καὶ ζητούσας ἐλεημοσύνην χάριν τῶν ψυχορραγοῦντων τέκνων των!

Ἐσχάτως ἀπεβίωσεν ἐν Λονδίῳ ὁ διακεκριμένος ἰατρός James Barry, ἐπὶ μακρὰ ἔτη ὑπηρέτησας ἐν τῇ ἀγγλικῇ στρατῷ, ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἄλλαχού. Μεγάλῃ δ' ὑπῆρξεν ἢ

ἐκπληξίς πάντων, ὅτε μετὰ τὸν θάνατόν του ἐγνώσθη ὅτι ἦτο γυνή!

Παράδοξον ἀνάπτυξιν ἔλαβε κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἡ μυθιστορικὴ φιλολογία ἐν Γαλλίᾳ, γράφει ἡ «Ἦρα», προκαλοῦσα πολλὰς τῶν φιλοσοφούντων ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τοῦ μεγάλου τῶν Γάλλων ἔθνους σκέψεις. Παρατηρήθη ὅτι ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἐν μόνῃ τῇ πόλει τῶν Παρισίων ἐτησίως δημοσιεύονται ὀκτακόσια περίπου πρωτοφανῆ μυθιστορήματα καὶ ἀνατυπούνται ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων περίπου χίλια πεντακόσια, ἐν συνόλῳ δ' ἀνέρχονται τὰ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν ἀντίτυπα εἰς τρία κατ' ἑτος ἑκατομμύρια. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προστεθῶσι τὰ ἐν τῇ λοιπῇ Γαλλίᾳ δημοσιευόμενα καὶ ἀνατυπούμενα μυθιστορήματα. Ὅλαι αἱ τάξεις τῆς γαλλικῆς κοινωνίας τρέφονται ὑπὸ τῆς νοσηρῆς ταύτης φιλολογίας, ἐξασκούσης σπουδαίαν ἐπὶ τῶν ἠθῶν ἐπιρροήν, διότι παρατηρήθη ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν γαλλικῶν μυθιστορημάτων δὲν εἶνε ἀκριβεῖς τῆς πραγματικότητος περιγραφαι, ἀλλὰ φαντασιοπληξίαι, ὅς πολλοὶ τῶν ἀναγνωστῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἀπομιμνύονται ἐν τῷ πραγματικῷ βίῳ. Οὕτως ἢ ἔμφυτος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν μίμησιν τάσις εὐρίσκει λίαν ἐπικίνδυνον τροφήν ἐν ταῖς μυθιστορήμασι. Μετὰ πολλῆς δὲ ἀπορίας παρατηρήθη ἐσχάτως ἐν τοῖς ποινικοῖς τῆς Γαλλίας δικαστηρίοις πλήρης ἀπομίμησις ἐγκληματικῶν περιστάσεων ἐν γνωστοῖς μυθιστορήμασι τῆς Γεωργίου Sand, τοῦ Βύγενιου Σύη, τοῦ Liaboviciu καὶ ἄλλων. Παρ' ἡμῖν παρατηρεῖται ἀπὸ τινος ὕψους τις εὐτυχῆς τῆς ἀκατασχέτου πρὸς τὰ μυθιστορήματα κλίσεως, ὅψ' ἢς κατείχεται πρὸς ὀλίγων ἐτῶν μέγα τῆς ἑλληνικῆς νεότητος μέρος. Αἱ μεταφράσεις γαλλικῶν μυθιστορημάτων εἰσι σπανιότεραι πολὺ ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν μεταφράζετο καὶ εὐχερῶς ἐπωλεῖτο μακρὰ σειρά μυθιστορημάτων τοῦ Dumas καὶ τοῦ Sue.

Ὁ Μολιέρος ἦτο ἀπλοῦς θεατρικὸς ὑποκριτῆς μέχρι τοῦ θανάτου του· τὸ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ θέατρον ἐκκληῖτο l'illustre théâtre, ὃ δὲ θίασος αὐτοῦ Troupe de Monsieur, ἔνεκα τῆς προστασίας ἣν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἀπένευε τῷ ποιητῇ. Ἡ τελευταία κωμῆδία του ὑπῆρξε Le malade imaginaire, ἣν ἔγραψε πάσχων ἤδη κατὰ τὸ στήθος καὶ συγγάκις αἰμοπτόων. Κατὰ τὴν παράστασιν τῆς κωμῆδίας ταύτης, ὁ Μολιέρος, παριστῶν τὸ πρόσωπον τοῦ Argan, κατελήφθη ὑπὸ σπασμοῦ ἀπαχθεῖς δὲ εἰς τὸν οἶκόν του ἀμέσως, ἐξέπνευσε μετὰ μικρὸν περίρρυτος ἐκ τοῦ αἵματος ὑπερἑξήρχετο ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, τῇ 17 Φεβρουαρίου 1673, ἐν ἡλικίᾳ 53 ἐτῶν.

Εἰς Ἀναμνηθεῖν.